

**T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARIM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**COVID-19 SALGIN DÖNEMİNİN KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIĞA
ETKİLERİ: YOZGAT İLİ ÖRNEĞİ**

AHMET MURAT

YÜKSEK LİSANS

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hacer TÜFEKÇİ

AĞUSTOS – 2023

YOZGAT

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARIM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

COVID-19 SALGIN DÖNEMİNİN KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIĞA
ETKİLERİ: YOZGAT İLİ ÖRNEĞİ

AHMET MURAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hacer TÜFEKÇİ

AĞUSTOS – 2023

YOZGAT

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
LİSANSÜSTÜ TEZ ONAY FORMU

T.C.

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Enstitümüzün Tarım Bilimleri Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ahmet MURAT 'ın hazırladığı “Covid-19 Salgın Döneminin Küçükbaş Hayvancılığa Etkileri: Yozgat İli Örneği” başlıklı tezi ile ilgili tez savunma sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri gereğince 21/08/2023 Pazartesi günü saat 13:30'da yapılmış, tezin onayına oy birliği ile karar verilmiştir.

Başkan :

Jüri Üyesi :

Jüri Üyesi :

(Danışman)

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve sayılı Enstitü Yönetim Kurulu Kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

Prof. Dr. Hasan Güner BERKANT

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BEYANI

Tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, tezin içerdği yenilik ve sonuçların başka bir yerden alınmadığını, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan eder, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

AHMET MURAT

21/08/2023

ÖN SÖZ

Bu çalışmaya beni yönlendiren, çalışma aşamalarında gerekli desteği veren ve verilerin değerlendirilmesinde bana maddi manevi desteklerini benden esirgemeyen ayrıca mesleki tecrübe ve bilgileriyle bana yol gösteren bende çok büyük emekleri olan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Hacer TÜFEKÇİ'ye en içten duygularıyla teşekkür ederim. Her konuda bana yardımcı olan her daim yanımda olan hocam Doç. Dr. Mehmet Akif BOZ'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Eğitim öğretim hayatımın ve yaşamımın her anında beni her konuda destekleyen her daim arkamda olan başta babam Cahit MURAT'a, annem Keziban MURAT'a, abim Ali MURAT'a, kardeşlerim Abdulsamed MURAT ve Senanur MURAT'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca anketlerimin sonuçlanmasında yardımlarını esirgemeyen Endüstri Mühendisi İsmail ERKİLİÇ'a ve anket çalışmalarım sırasında sabırla cevap veren çiftçilerimize ve emeği geçen katkısı olan herkese sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ahmet MURAT

21/08/2023

ÖZET

YÜKSEK LİSANS

COVID-19 SALGIN DÖNEMİNİN KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIĞA ETKİLERİ: YOZGAT İLİ ÖRNEĞİ

AHMET MURAT

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARIM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI: DR. ÖĞR. ÜYESİ HACER TÜFEKÇİ

Bu çalışmada Covid-19 salgın döneminin, Yozgat ilinde küçükbaş hayvancılık yapan işletmelere olan etkilerinin ortaya konulması, yetiştiricilerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara çözüm önerileri getirmeyi amaçlanmıştır. Çalışmanın materyalini Yozgat iline küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan 200 işletmeden elde edilen anket verileri oluşturmuştur. Çalışmada Covid-19 salgın döneminin; işletmelerin arazi kullanımı, hayvancılık faaliyetlerine devam etme durumu, üretim yapma amacı, bitkisel üretim ve hayvansal üretimi bir arada yapma özellikleri, işletmedeki hayvan sayısı ve çoban durumu ile hayvanların meraya çıkışı, kaba ve kesif yem temini ve kullanımı ile ek yemleme durumu üzerine etkisi önemli bulunmuştur. Yetiştiriciler yaşanan belirsizliklerin yanı sıra bu süreçte uygulanan karantina ve kısıtlama süreçlerinden olumsuz etkilenmiştir. Özellikle meraların kullanımında karşılaşılan problemler ile yemlerin temin edilmesinde yaşanan aksaklıklar, ürünlerin fiyat politikalarında meydana gelen hızlı değişimler ve maliyetlerin artmasından olumsuz etkilenmiştir. Covid-19 salgın döneminde karşılaşılan sorunlara bakıldığında ilk sırada pazarlamanın aksamaması, alıcıya ulaşamama, kayıt, küpeleme işlemlerinde meydana gelen aksaklıklar gelirken; ikinci sırada teknik personele ulaşmada ve ulaşımında yaşanan aksamalar ve üçüncü sırada ise ekonomik belirsizlik, desteklemelerin alınamaması, veterinerlik hizmetlerine ulaşamama gelmektedir. Sonuç olarak Covid-19 salgın döneminin Yozgat ilinde küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan işletmeler üzerinde genel olarak önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

2023, xi + 45 Sayfa

Anahtar Kelimeler: Yozgat, Koyun, Keçi, Covid-19 salgını, Yetiştiricilik, Yapısal özellik, Sağlık koruma.

ABSTRACT

MASTER THESIS

THE EFFECT OF THE COVID-19 EPIDEMIC ON SHEEP AND GOAT FARMING: THE EXAMPLE OF YOZGAT PROVINCE

AHMET MURAT

YOZGAT BOZOK UNIVERSITY

SCHOOL OF GRADUATE STUDIES

DEPARTMENT OF AGRICULTURAL SCIENCES

SUPERVISOR: ASST. PROF. DR. HACER TÜFEKÇİ

In this study, it was aimed to reveal the effects of the Covid-19 epidemic period on sheep and goat production enterprises in Yozgat province, the problems faced by the breeders and to suggest solutions to these problems. The material of the study consisted of questionnaire data obtained from 200 enterprises engaged in sheep and goat production in Yozgat province. In the study, the effect of the Covid-19 pandemic period on the land use of the enterprises, the status of continuing animal husbandry activities, the purpose of production, the characteristics of combining plant production and animal production, the number of animals in the enterprise and the status of the shepherd, the exit of the animals to the pasture, the supply and use of rough and concentrate feed, and the additional feeding status was found to be significant. In addition to the uncertainties experienced, breeders were negatively affected by the quarantine and restriction processes applied in this process. In particular, they were negatively affected by the problems encountered in the use of pastures and the disruptions in the supply of feeds, the rapid changes in the price policies of the products and the increase in costs. When we look at the problems encountered during the Covid-19 pandemic period, disruption of marketing, inability to reach the buyer, disruptions in registration and ear tagging procedures come first; in the second place, disruptions in access to technical personnel and transportation, and in the third place, economic uncertainty, inability to receive subsidies, and inability to access veterinary services. As a result, it is seen that the Covid-19 pandemic period has a significant effect on sheep and goat production enterprises in Yozgat province in general.

2023, xi + 45 Pages

Keywords: Yozgat, Sheep, Goat, Covid-19 epidemic, Husbandry, Structural characteristics, Health care.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAY SAYFASI	ii
TEZ BEYANI.....	iii
ÖN SÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
RESİMLER LİSTESİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	5
3. GEREÇ VE YÖNTEM	11
3.1. Materyal.....	11
3.2. Yöntem.....	11
4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	13
4.1. Yetiştiricilerin Sosyodemografik Durumu ve İşletmelerin Genel Özellikleri.....	13
4.2. İşletmelerde Sürü Yönetim Uygulamaları.....	18
4.3. İşletmelerde Barınak Özellikleri ve Sağlık Koruma Uygulamaları.....	20
4.4. İşletmelerde Besleme ve Yem Temini Durumu.....	24
4.5. İşletmelerin Genel Sorunları ve Yetiştiricilerin Beklentileri.....	28
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	31
6. KAYNAKLAR.....	36
EKLER.....	42

TABLÖLAR LİSTESİ

<u>Tablo</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1. Türkiye ve Yozgat ili küçükbaş hayvan varlığı.....	2
Tablo 4.1. Yetiştiricilerin sosyodemografik durumu.....	14
Tablo 4.2. İşletmelerin genel özellikleri.....	15
Tablo 4.3. İşletmelerin genel özellikleri üzerinde Covid-19 salgın döneminin etkileri...	16
Tablo 4.4. İşletmelerde sürü yönetimi uygulamaları.....	19
Tablo 4.5. İşletmelerde barınak özellikleri.....	21
Tablo 4.6. İşletmelerde sağlık koruma uygulamaları.....	22
Tablo 4.7. İşletmelerde sağlık koruma uygulamaları üzerinde Covid-19 salgın döneminin etkileri.....	22
Tablo 4.8. İşletmelerde besleme ve yem temini uygulamaları.....	25
Tablo 4.9. İşletmelerde besleme ve yem temini üzerine Covid-19 etkileri.....	26
Tablo 4.10. İşletmelerin genel sorunları ve yetiştiricilerin beklentileri.....	28

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Sekil</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 4.1. Covid-19 salgın döneminin yetiştiricilerin hayvancılık faaliyetlerine etkisi	17
Şekil 4.2. Covid-19 salgın döneminin işletmedeki hayvan sayısına etkisi	17
Şekil 4.3. Covid-19 salgın döneminin işletmedeki çoban durumuna etkisi	17
Şekil 4.4. Covid-19 salgın döneminin işletmedeki damızlık hayvan temin durumuna etkisi.....	18
Şekil 4.5. Covid-19 salgın döneminin işletmelerde düzenli sağlık kontrolü yaptırılması üzerine etkisi.....	23
Şekil 4.6. Covid-19 salgın döneminin işletmelerde aşılarda yapılması üzerine etkisi.....	23
Şekil 4.7. Covid-19 salgın döneminin işletmede dezenfeksiyon uygulaması üzerine etkisi.....	23
Şekil 4.8. Covid-19 salgın döneminin hayvanların meraya çıkarılması üzerine etkisi.....	24
Şekil 4.9. Covid-19 salgın döneminin işletmede görülen hastalıklar üzerine etkisi.....	26
Şekil 4.10. Covid-19 salgın döneminin hayvanların meraya çıkarılması üzerine etkisi.....	26
Şekil 4.11. Covid-19 salgın döneminin kaba yem kullanımı üzerine etkisi.....	27
Şekil 4.12. Covid-19 salgın döneminin kesif yem kullanımı üzerine etkisi.....	27
Şekil 4.13. Covid-19 salgın döneminin ek yemleme yapma durumu üzerine etkisi.....	27
Şekil 4.14. Ürünlerin pazarlanmasında karşılaşılan sorunlar.....	29
Şekil 4.15. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yaparken karşılaşılan sorunlar.....	29
Şekil 4.16. Covid-19 salgın döneminde küçükbaş hayvancılıkta karşılaştığımız sorunlar.....	29

RESİMLER LİSTESİ

Resim

Sayfa

Resim 3.1. İşletme sahipleriyle yapılan anketler ve işletmelerdeki mevcut hayvanlar.....12

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler

Açıklamalar

ha

: Hektar

da

: Dekar

m²

: Metrekare

Kısaltmalar

Açıklamalar

FAO

: Food and Agriculture Organization (Gıda ve Tarım Örgütü)

TÜİK

: Türkiye İstatistik Kurumu

COVID-19

: Koronavirüs Hastalığı

GAP

: Güneydoğu Anadolu Projesi

1. GİRİŞ

Hayvancılık Dünya’da hem önemli bir endüstri kolunu hem de ekonominin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Mevcut durum hayvancılığın ulusal düzeyde geliştirilmesi gereken stratejik bir sektör olduğunun açık bir göstergesidir (Ergün & Bayram, 2021). Ayrıca hayvancılık sektörü tüketiciden üreticiye kadar oldukça geniş bir kültürel ve sosyolojik yapıyı da etkilemekte ve bu sektörün ilişkili olduğu bütün alt sektörlerle farklı ölçüde bağlantılarda bulunmaktadır (Kopuzlu & Sezgin., 2017). Hayvancılık içerisinde yer alan küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ekonomik bir değer oluşturmalarının yanı sıra uzun yıllar yürütüldüğü coğrafyada kültürel ve sosyal önemli bir birikime de sahiptir. (Gürer & Ulutaş, 2021). Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği, dünya genelinde insan beslenmesinde et, süt ve diğer ihtiyaçlar için ise deri, yapağı ve kıl üretimiyle hayvancılık sektöründe yer almaktadır (Yıldız & Aygün, 2021). Elde edilen ürünler işletmelerde katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülebilmektedir (Zengin, 2020). Küresel gıda güvenliği ve sağlıklı beslenmede hayvansal protein ihtiyacını karşılamının yanı sıra tarımsal üretim için kullanıma uygun olmayan alanların değerlendirilmesi ve özellikle kırsal bölgelerde dar gelirli ailelerin geçimi için küçükbaş hayvan yetiştiriciliği önemli bir yere sahiptir. Araştırmalar 2012 ile 2050 yılları arasında gıda ürünlerine olan küresel talebin %35-50 oranında artacağını öngörmektedir (FAO, 2019). Gıda, insan ihtiyaçlarının ilk adımlarından biridir ve insan yaşamı için vazgeçilmezdir. Dünya nüfusundaki hızlı artış, yeterli, dengeli ve sağlıklı gıda arzı sorununu gündeme getirmektedir. Nüfusun sağlıklı beslenmesi ancak ihtiyaç duydukları hayvansal protein kaynaklarını yeterli ve dengeli bir şekilde tüketmeleri ile mümkündür.

Koyun ve keçinin yaygın mevcudiyeti, çeşitliliği ve dünyadaki en zorlu iklimlere uyum sağlama yeteneği göz önüne alındığında geleceğin hayvanları olarak ifade edilebilir (Tüfekci & Tozlu Çelik, 2022). Dünya’da koyun ve keçi sayısı toplamda 2.391.242.880 baş olup bu sayının 1.263.136.644 başını koyunlar ve 1.128.106.236 başını keçilerin oluşturduğu görülmektedir. Mevcut veriler koyun ve keçilerin ruminant hayvanlar içerisinde %57.4’lük bir paya sahip olduğunu göstermektedir (FAO, 2022). Dünya genelinde küçükbaş hayvanlardan et üretimi için kesilen hayvan sayısı 1.085.616.534 baş olarak gerçekleşmiştir. Koyunlardan 2020 yılında elde edilen et miktarı 9.885.475 ton, keçiden elde edilen et miktarı ise 6.142.140 tondur. Dünya genelinde ortalama koyun süt üretimi 10.618.551 ton ve keçi sütü üretiminin 20.629.610 tondur. Küçükbaş hayvanlardan elde edilen deri miktarına bakıldığında ise koyun deri üretimi 1.919.556 ton, keçiden ise 1.232.880 ton olmuştur (FAO, 2022).

Ülkemiz; tarımsal yapısı, doğal koşulları, gelenekleri ile koyun ve keçi yetiştiriciliğinin yaygın olarak yapılmasına elverişlidir (Kaymakçı & Engindeniz, 2010). Yozgat ili mevcut yüzölçümü ile (13.690.00 da) Türkiye’de on altıncı sırada yer almakta ve arazilerinin kullanım durumuna bakıldığında; toplam arazinin %57’sini (623.830 ha) tarım alanları, %21’ini (240.000 ha) çayır- mera alanları ve %22’sini (268.637 ha) ormanlık ve fundalık alanlar oluşturmaktadır. Bu durum, tarım ve hayvancılık bakımından Yozgat ilinin doğal bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Tarım, nüfusun önemli bir kısmında istihdam sağlamakta ve ekonomiye katkı sağlamaktadır. Yozgat ilinde tarımda istihdam oranı %48.7’iken bu oran Türkiye ortalamasında %22.7’dir (Erbaş, 2016). Bu durum Yozgat’ta tarım sektörünün istihdam oluşturmadaki önemini açıkça ortaya koymaktadır. Tablo 1.1. incelendiğinde ülkemizde toplam 56.265750 baş küçükbaş hayvan olup bu sayının 44.687.883 başını koyunlar, 12.577.862 başını keçiler oluşturmaktadır. Yozgat ilinde ise son verilere göre 434.332 baş koyun ve 43.408 baş keçi yetiştirilmekte olup toplam 477.740 baş küçükbaş hayvan bulunmaktadır (TÜİK, 2023).

Tablo 1.1. Türkiye ve Yozgat ili küçükbaş hayvan varlığı (TÜİK, 2023)

Yıllar	Koyun		Keçi		Toplam	
	Türkiye	Yozgat	Türkiye	Yozgat	Türkiye	Yozgat
2008	23.974.591	259.610	5.593.561	12.250	29.568.152	271.860
2009	21.749.508	247.766	5.128.285	10.268	26.877.793	258.034
2010	23.089.691	219.878	6.293.233	28.177	29.382.924	248.055
2011	25.031.565	251.842	7.277.953	33.490	32.309.518	285.332
2012	27.425.233	299.914	8.357.286	37.530	35.782.519	337.444
2013	29.284.247	328.900	9.225.548	48.369	38.509.795	377.269
2014	31.140.244	332.008	10.344.936	64.115	41.485.180	396.123
2015	31.507.934	344.159	10.416.166	63.708	41.924.100	407.567
2016	30.983.933	251.121	10.345.299	61.185	41.329.232	312.306
2017	33.677.636	296.232	10.634.672	52.441	44.312.308	348.673
2018	35.194.972	321.625	10.922.427	57.173	46.117.399	378.798
2019	37.276.050	290.674	11.205.429	49.420	48.481.479	340.094
2020	42.126.781	357.743	11.985.845	56.487	54.112.626	414.230
2021	45.177.690	400.233	12.341.514	55.864	57.519.204	456.097
2022	44.687.888	434.332	11.577.862	43.408	56.265.750	477.740

Küçükbaş hayvanlardan elde edilen ürünlerin miktar ve kalitesi genetik yapı ve çevresel etkilere bağlı olarak değişebilmektedir. Çevresel etkilerin değişimi ürün miktar ve kalitesini olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Çevre faktörleri olarak mevcut uygulanabilir olanların dışında kontrol edilemeyen iklime bağlı etkiler de söz konusudur. Küresel ısınma iklimsel etkilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu iklimsel etkiler

sıcaklık, nem, şiddetli rüzgarlar, doğrudan ve dolaylı güneş radyasyonudur. Küresel ısınmanın etkisinde birçok bölgede su kaynaklarının azalması ve daha değişken hale gelmesi öngörülmektedir. Hayvan sağlığının, artan sıcaklıklardan ve daha fazla sayıda zararlı ve hastalıktan olumsuz etkilenmesi beklenmektedir. Temel olarak yağış artışları ve artan iklim değişkenliği nedeniyle tarımsal faaliyetler için toprak ve su kaynaklarının kullanımı hayvansal üretim için de kullanılacağı için rekabet oluşacaktır (Harle vd., 2007). Artık iklim değişikliği, düşük karbon salınımı, yenilenebilir enerji, doğal kaynakların korunması, organik tarım, biyoçeşitlilik, sürdürülebilir üretim, istihdam ya da ekonomik çıktılar gibi birçok önemli başlıklarımız olmaya başlamıştır (Dilek & Yavuz, 2019). Bütün bu gelişmeler yaşanırken 2019 yılı itibari ile ise insanlık Covid-19 pandemi süreci adı verilen yepyeni bir durum ile karşı karşıya kalmıştır. Geçmişten günümüze insanlığın yaşadığı birbirinden farklı salgınlar (İspanyol gribi, Asya gribi, Hong Kong gribi, domuz gribi, Ebola vb.) mevcuttur ve bu salgınlar ekonomi, çevre ve birçok sektör üzerinde çok büyük etkiye sahip olmuştur (Türk vd., 2020; Narin, 2021). Ayrıca Dünyanın geçmişte yaşadığı salgınlardan da görüldüğü gibi yaşanan panik ve karantina sürecinin insan faaliyetleri ve ekonomik büyüme üzerine büyük etkisi olmuştur (Burgui., 2020). COVID-19, 2019'un sonlarına doğru yeni bir koronavirüs varyantı olan SARS-CoV-2'den ortaya çıkmıştır (FAO, 2020a). Bu virüs dünya çapında benzeri görülmemiş bir sağlık ve sosyoekonomik krize neden olmuştur (Malik vd., 2020; Rodriguez Morales vd., 2020). Şubat 2020'de Dünya Sağlık Örgütü virüsü yüksek risk kategorisine ayırdı ve o yılın mart ayında pandemi ilan edildi (Tiwari vd., 2020). Koronavirüs bulaşma kolaylığı, dünyadaki birçok ülkeyi yayılmasını kontrol etmek için kısıtlayıcı önlemler almaya yöneltti (Rothan & Byrareddy, 2020). Bu önlemlerden bazıları karantinalar, sosyal mesafe, seyahat yasakları, sınır kontrolleri ve malların ithalat-ihracatı üzerindeki kısıtlamalar, birçok işletme ve faaliyetin askıya alınması ve tüm alanların kilitlenmesiydi (FAO, 2020a). Bu önlemler, hayvancılık sektörü de dahil olmak üzere modern ekonominin tüm sektörlerini aktif olarak etkiledi (FAO, 2020b; Hashem vd., 2020; Grandin., 2021). Bütün dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını milyonlarca insanı etkiledi. Hızlı bir şekilde insanlığın ortak ve en büyük sorunu haline gelen bu salgın belirsizlikleri de beraberinde getirmiştir. Ekonomik kaçınılmaz sonuçlar meydana getiren Covid-19'un tarım sektörünü de dönüştürmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu dönüşüm sırasında küçükbaş hayvancılık sektöründeki sorunların ne olduğu, değişimin ne yönlü olacağı ne yenilikler getireceği ve bu yeniliklerin tarım istihdamına olası etkilerinin incelenerek çözüm önerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada Covid-19 salgın döneminin, Yozgat

ili sınırları içinde küçükbaş hayvancılık yapan işletmelere olan etkilerinin ortaya konulması, yetiştiricilerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara çözüm önerileri getirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın hedefleri ise Covid-19 salgın döneminin, işletmelerin genel özellikleri, yapısal durumu, beslenme ve yem temini, sürü yönetimi ve sağlık koruma konularına olan etkisinin belirlenmesidir

2. GENEL BİLGİLER

Konu ile ilgili yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Dağıstan (2002), Orta-Güney Anadolu Bölgesi'nde küçükbaş hayvancılık yapan işletmelerin üretim faaliyetlerinin ekonomik yapısının belirlenmesini amaçladıkları çalışmada; toplam sermaye içerisinde öz sermayenin %95.18'ini, borçların %4.14'ünü ve kira ve diğer giderlerin %0,68'lik kısmını oluşturduğunu bildirmiştir. Koyun ve keçi yetiştiriciliğinde işgücünün üretim masrafları içerisinde en büyük payı (%32.05) oluşturduğu ve işletmelerde 50'nin üzerinde hayvan sayısının olmasını ve aile işgücünden daha fazla yararlanılması gerektiğini bildirmiştir.

Direk vd. (2000), Konya'da yürüttükleri araştırmada; hane halkı sayısını ise ortalama 6.93, işletme sahiplerinin yaş ortalamasını 49.2, küçük kapasiteli barınakların %76.6'sının yapı malzemesinin kerpiç, büyük kapasiteli barınakların ise %66.67'sinin kerpiç olduğu ve küçük kapasiteli işletmelerin büyük bir kısmında kesif ve kaba yem depolarının bulunduğu bildirilmiştir. Sağlık koruma hizmetleri, barınak koşulları ve yetiştiricinin bilgi düzeyleri yetersiz bulunmuştur.

Dellal vd. (2002), GAP bölgesinde yürüttükleri araştırmada küçükbaş hayvan sayılarının azaldığını ve bunun başlıca nedenleri arasında yetiştiricilerin kar elde edememesi, mera yetersizliği, çoban bulma sıkıntısı ve işletmede çalışan aile fert sayısının azalması olarak bildirmiştir.

Aksoyak (2004) Konya ili Sarayönü ilçesi küçükbaş hayvan yetiştiriciliği işletmelerinde ekonomik analizler yapmıştır. Mevcut işletmelerde hane halkı sayısı ortalama 4.95 kişi olarak, ortalama işletme arazi genişliği ise (242.54 da) olduğu bildirilmiştir. Çiftlik sermayesi işletmelerde kullanılan sermayenin %83.62'ini ve işletme sermayesi ise %16.38'ini oluşturduğunu saptamıştır.

Dayan (2006), yaptıkları çalışmada Van'ın Gürpınar ilçesi Norduz Bölgesi'ndeki küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan tarım işletmelerinin yapısal özelliklerini incelemiştir. Sonuç olarak bölgede koyun keçi yetiştiriciliği genellikle ailelerin kendi ihtiyaçlarını karşılamak için küçük aile işletmeleri şeklinde olduğunu bildirmiştir. Ayrıca bölgede koyun ve keçi yetiştiriciliğinin geleneksel yapısının devam ettirilmesinde iklim koşulları ve çiftçilerin eğitim düzeylerinin düşük olmasının etkili olduğunu tespit etmiştir.

Bostancı (2006), yaptıkları araştırmada Kırıkkale ilinde koyun ve keçi yetiştiriciliği yapan tarım işletmelerinin yapısal özelliklerini araştırmıştır. Araştırmada, üretim sistemi, hayvan sayıları, damızlık kullanımı, fizyolojik dönemlere göre besleme uygulamaları, mera yapısı, sağlık koruma uygulamaları, barınak özellikleri, döl verim özellikleri ve işgücü kullanma durumu gibi yetiştiricilik özellikleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda örgütlenmenin küçükbaş hayvanlarda üretim için önemli bir faktör olduğu belirtilmiştir.

Falangers ve McKissick (2006), yaptıkları çalışmada küçükbaş hayvancılık işletmelerini ekonomik açıdan incelemiştir. Sonuç olarak koyun küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan işletmelerden toplam 21.7 milyon \$ gelir sağladığını ve işletmelere elde edilen gelir seviyesi paylaştırıldığında araştırılan bölgedeki işletmelerin küçük ölçekli işletmeler olduklarını bildirmiştir.

Yılmaz ve Köknaroğlu (2007), yaptıkları araştırmada; Türkiye’de hayvancılık sektöründe uzun vadeli politikalar ve yapısal desteklerin yapılması gerektiğini bildirmiştir. Bunun nedenlerinin; ülkemizde hayvancılık sektöründe maliyetlerin yüksekliği, pazarlamadaki alt yapı yetersizliklerinin varlığı, küçük işletmelerin çoğunlukta olmasından rekabet gücünün olmayışı gibi konulardan kaynaklı olduğunu bildirmiştir.

Boz vd. (2008), Doğu Akdeniz Bölgesi hayvancılık işletmelerinde yaptıkları çalışmada; desteklemelerin yetersiz oluşu ve girdi fiyatlarındaki artışlardan kaynaklı yetiştiricilerin hayvanlarını sattığını ve işletmelerin büyük bir kısmında artık hayvancılık yapılmadığını dolayısı ile hayvan sayısının bölgede büyük oranda azaldığını bildirmiştir. Bölgede örgütlenme, eğitim ve yayım çalışmalarının artırılması, girdi desteklerinin artırılarak yapılması ve üretimin yüksek verimli ırklar ile gerçekleştirilmesinin desteklenmesi hayvancılığın gelişmesi ve geleceği için mutlaka gerekli olduğu belirtilmiştir.

Topçu (2008), Erzurum ilinde yaptıkları çalışmada; tarımsal gelirin, tarım sektörünün yapısal özellikleri nedeniyle diğer sektörlerle kıyasla düşük olduğunu ayrıca ülkeler açısından stratejik bir yere sahip olduğunu bildirmiştir. Bölgede kırsaldaki tarım işletmelerinin yapısal durumu, sosyoekonomik ve demografik özellikleri ile uygulanan desteklerin iyileştirilmesi ve doğru analiz edilmesinin tarımsal destekleme politikalarında karşılaşılan sorunların giderilmesinde yararlı olacağı bildirilmiştir.

Bilginturan ve Ayhan (2009), yaptıkları çalışmada Burdur ilinde, Damızlık Birliğine üye olan koyun yetiştiricilerinin sorunları ve işletmelerin yapısal özellikleri incelemiştir. Çalışma sonucunda; Kıl keçisi ve Merinos ve melezi koyun ırkı üretiminin önemli düzeyde

azalma eğiliminde olduğunu ve sektörün hem teknik hem de ekonomik olarak desteklenmesi gerektiği bildirilmiştir.

Günaydın (2009), yaptıkları araştırmada Türkiye’deki küçükbaş hayvan yetiştiren tarım işletmelerinin ekonomi politikasını incelemiştir. Ülkemizde uygulanan yanlış tarım politikaları, ekonomik sorunlar ve meraların azalması gibi sebeplerin koyun sayısında geçmiş yıllara oranla ciddi gerilemelere neden olduğu ifade edilmiştir. Küresel ısınma ve iklim değişikliği, köyden kente göçün engellenmesi ve küçük işletmelerin yeniden faaliyete geçmesi noktasında çözüm olarak küçükbaş hayvancılığın yeniden yapılmasının desteklenmesi için devlet politikalarının ana başlıklarından birini oluşturması gerektiği bildirilmiştir.

Yetişir ve Dağ (2009), Konya ilinde koyun ve keçi yetiştiriciliği yapan işletmelerinin ekonomik ve yapısal durumlarını inceledikleri çalışma sonucunda; gelir düşüklüğünün küçükbaş hayvancılıktan vazgeçme sebebi olabileceğini özellikle hayvancılığın bitmemesi için özendirilmesi ve üreticilere damızlık hayvan desteği verilmesi gerektiğini bildirmiştir.

Alkan (2010), yaptıkları çalışmada; Türkiye’nin iklim koşulları, coğrafik yapısı ve ek olarak maliyetler değerlendirildiğinde, düşük maliyetli buna karşın verimli olan koyun-keçi yetiştiriciliğinin önemle üzerinde durulması gerektiğini bildirmiştir. Ayrıca yem girdilerinin toplam hayvancılık girdi maliyetleri içerisinde %75-80’lik bir paya sahip olduğu ifade edilmiştir. Çalışmada koyun yetiştiriciliğinin oldukça düşük bir girdi ile yapılabilmesinin yanı sıra koyunun merayı her dönem kullanabilen ve verimli bir şekilde değerlendirebilen bir hayvan olduğu belirtilmiştir.

Günlü ve Alaşan, (2010), yaptıkları araştırmada; ülkemizde keçi varlığının ve keçi yetiştiriciliği yapan işletmelerin hızla azalmasında uygulanan yetersiz ve yanlış makroekonomik politikaların bir sonucu olduğunu bildirmiştir. Türkiye’nin coğrafik şartlarının ve ekonomik yapısının keçi yetiştiriciliği için oldukça uygun olmasına rağmen yeterince etkin olarak kullanılmadığını bildirmiştir.

Kara ve Kızıloğlu (2012), Erzurum ilinde ekstansif olarak yetiştiricilik yapan işletmeler ile yaptıkları çalışma sonucunda; meraların uygun olarak değerlendirilmesi, teşvik ve desteklemelerin yapılması ve tarım işletmelerinde gelir seviyesinin artırılmasının bölgedeki hayvancılık faaliyetlerinin etkin bir şekilde yapılabilmesi için üzerinde durulması gereken konular olduğunu bildirmiştir.

Ateş vd. (2014), yaptıkları araştırmada; Antalya ilinde kırsal alan için küçükbaş hayvancılık faaliyetinin geleneksel üretim yolu ile yetiştiriciliği yapılan hem bir gelir kaynağı hem de bir besin kaynağı olarak ön planda olduğunu bildirmiştir. Pazarlamadaki yetersizlikler, değişken piyasa nedeni ile kar edilememesi, örgütlenme konusundaki eksiklikler neticesinde yetiştiricilerin hayvancılığı bıraktığı ve dolayısı ile hayvan sayısında ciddi azalmaların olduğu belirtilmiştir. Bu nedenlerden dolayı yetiştiricilerin sektörde kalmasını teşvik edici destekleme politikalarına ihtiyaç olduğu bildirilmiştir.

Seki ve Biler (2016), yaptıkları çalışma sonucunda; Çanakkale İli Biga İlçesi'nde üreticilerin desteklemelerin yetersiz kalması, genç nüfusun sektörle ilgili ekonomik kaygılar içinde olduğu ve bu kaygının sektörden kaçma nedeni olduğu bildirmiştir.

Aydiner (2018), yaptıkları çalışmada; koyunların ortak köy meralarında yılda 8 ay kadar otlatıldığını, işletmelerde ek yemleme uygulaması doğum döneminde ve laktasyon döneminde yapıldığı ve işletmelerde koçların sürüde tutulma süresi yaklaşık 10 ay olarak bildirmiştir.

Ünüvar (2019), yaptıkları çalışmada Mersin ilinde; pazarlama ve mera sorunlarının yanı sıra faaliyetlerin yüksel olmasının bölgede üreticilerin karşılaştığı en önemli sorunlar olduğunu bildirmiştir. Tarımsal desteklemelerin üreticilerin bulunduğu bölgenin fiziki koşulları dikkate alınarak yapılması gerektiği bildirilmiştir.

Karagöz (2019), Konya ili Karapınar ilçesinde yaptıkları çalışmada; üreticilerin orta yaş seviyesinde olduğunu, bu mesleğin babadan oğula geçen bir meslek olduğunu bildirmiştir. Ayrıca gençlerin bu mesleği yapmak istemediğini ve gençlere bu mesleği özendirilmesi ve yönlendirilmesi için proje ve desteklemelerin mutlaka yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Tüfekci (2020), Yozgat ilinde küçükbaş hayvan yetiştiricileriyle yaptığı araştırmada; işletmelerinin çoğunluğunun (%68) damızlık erkekleri kendi sürülerinden temin ettiği ve yetiştiricilerin önemli bir oranının (%82.5) hayvanlarını 8-10 ay merada tuttukları ve çoğunluğunun (%70) sağım yapmadığını, sütün yavruların beslenmesi amacıyla tüketildiğini bildirmiştir.

Türkan (2017), Iğdır ili küçükbaş hayvancılık işletmelerinde yaptıkları çalışma sonuçlarına göre; bölgede yapılan koyunculuk faaliyetlerinin önemli bir bölümünün Morkaraman koyun ırkından ve küçük sürülerden oluştuğunu, çoğunlukla ekstansif yetiştiricilik sistemlerinin yapılmakta olduğunu bildirmiştir. İşletmelerin yetiştirici birlikleri çatısı altında

toplanamamış olmasının bölgedeki hayvancılık faaliyetlerini olumsuz etkilediği bildirilmiştir.

Ögel (2018), Şırnak ilinde koyun ve yetiştiriciliğinin sorunları ve ekonomik yapısını inceledikleri çalışmalarında; yem bitkilerine yönelik destekleme politikalarının geliştirilmesi gerektiğinin yanı sıra yetiştiriciliğine yönelik desteklemelerin artırılması ve girdi fiyatları konusunda üreticilere yönelik indirimler uygulanması gerektiğini belirtmiştir.

Örnek (2018), Gaziantep ilinde küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yapısal özelliklerini inceledikleri araştırma sonucunda; yetiştiricilerin yem pahalılığı, desteklemelerin yeterli olmayışı ve pazar yetersizliği gibi sorunların işletmelerin sürdürülebilirliğini olumsuz etkilediğini bildirmiştir.

Demir ve Tuncer (2022), yaptıkları çalışmada Hakkâri ilinde koyun ve keçi yetiştiriciliği yapan işletmelerin genel sorunları ve mevcut durumunu incelemiştir. Çalışma sonucunda; bölgede koyun ve keçi yetiştiricilerinin en büyük probleminin mera kalitesinin yetersiz olması, yem maliyetinin yüksek olması, yayla faaliyetlerindeki sorunlar ve ileri yaşlardaki erkeklerin damızlıkta kullanılması olduğu bildirilmiştir.

Demirhan ve Şahinler (2022), yaptıkları çalışmada; küresel salgın ve Türkiye hayvancılığı üzerine etkileri incelemiştir. Pandemi sürecinde zor durumda kalan çiftçilerin kredi borçlarının en azından bir kısmının bu dönemde silinmesi veya kredi borçlarının ertelenmesi, hayvansal üretimde artış sağlanabilmesi için gerekli destek paketlerinin sunulması ve uygulanması, para ve maliye politikalarının istikrarlı olması gerektiğini ifade etmiştir.

Kayabaşı (2020), Covid-19'un tarımsal üretime etkisini incelediği çalışmasında; gıda üretiminde devamlılığın sağlanması için, pandemi nedeni ile tarım işçilerine ve çiftçilere getirilen kısıtlamalardan kaynaklı bazı bölgelerde ekim zamanının geçmesi, tarımsal üretimde azalmalara ve önümüzdeki dönemlerde tarımsal ürünlerde yetersizliklere sebep olacağını bildirmiştir. Ayrıca tarım işçilerinin ve çiftçilerin can güvenliği için gerekli koruyucu önlemlerin ve tedbirlerin alınması ile gerekli izolasyonların sağlanarak güvenli çalışma ortamının, güvenli gıda üretiminin sağlanması, ülke nüfusunun beslenmesi ve ekonomisi için oldukça büyük bir öneme sahip olduğu bildirilmiştir.

Ceylan ve Özkan (2020), yaptıkları çalışmada Covid-19'un Dünyada ve Türkiye'de tarımsal üretim ve gıda sistemlerine etkisini incelemiştir. Tüm dünya 'da tarımın karşı karşıya kaldığı değişikliklerin benzer olduğunu ve bu değişiklikler üretimin dönerselliği ve geçici ya da göçer işgücü arzı eksikliğine bağlı olarak oluşan arz daralması, karantina uygulamalarına

nedeni ile oluşan talep daralmasına, tüketiciler tercihlerinin değişmesine ve dış ticarete bağlı fiyat artışlarına sebep olduğunu bildirmiştir. Bu değişikliklerin üstesinden gelebilmek ve geleceğe hazırlanmanın en önemli yolunun tarım ve gıda sisteminin mevcut durumunu analiz etmek, üreticileri destekleyecek araçlar kullanmak, arz sistemlerini değişen tüketici eğilimlerine uyarlamak ve tüm canlıların gıda güvenliği ve güvencesini sağlamak olduğunu bildirmiştir.

Çak ve Tavalı (2022), Manavgat ilçesinde keçi yetiştiriciliğinin mevcut durumu ve pandemi sürecinin (Covid-19 salgını) etkilerini incelemiştir. Sonuç olarak; güvenli ve kaliteli gıdanın temini için bölgesel ve ulusal keçi yetiştiriciliği yapan bütün sektör paydaşlarının durumunun desteklenmesi, geliştirilmesi ve iyileştirilmesi, Covid-19 salgını vb. pandemilerin hayvan ve hayvansal ürün üretimine olası etkileri konusunda eğitilmesi bölge ve ülkemiz hayvancılığı açısından faydalı olacağını ifade edilmiştir.

Akın vd. (2020), yaptıkları çalışmada pandeminin tarım üzerine etkisini incelemiştir. Sonuç olarak; bütün dünya 'da ve ülkemizde giderek küçülen tarımsal alanların korunması ve tarım sektörünün etkinliğinin artırılması için yasal düzenlemelerin bir an önce gerçekleştirilmesi sürdürülebilir bir tarım için olmazsa olmaz konular olduğu bildirilmiştir.

Doğan ve Doğan (2020), yaptıkları çalışma sonucunda; insanların dengeli ve sağlıklı beslenmesinde ve gıda güvenliğinde tarım sektörü önemli bir yere sahiptir. Tarımsal üretimde üretim risklerine çözüm sunulabilmesi için mevcut risklerin doğru bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Tarımsal üretimin artırılmasının bir zorunluluk olmasının yanında ülkemiz için birçok fırsatında olduğu bildirilmiştir. Bu fırsatların olumlu olarak lehimize çevirmek için bütüncül bir yaklaşım ile üretimin artırılması gerektiği belirtilmiştir.

Karagöz (2020), salgın dönemlerinde tarım ve istihdamın durumunu inceledikleri çalışmasında; Hızlı bir şekilde bütün dünyayı etkileyen Covid-19 salgının birçok belirsizliği de beraberinde getirdiğini, Ülkeler arası dolaşımın durma noktasına geldiği salgın sürecinde ekonomik faaliyetleri kısıtladığını, uygulanan karantinalar nedeni ile hayatın rutin akışının değiştiğini bildirmiştir. Meydana gelen ekonomik ve siyasi değişimlerin bir takım kaçınılmaz sonuçlar oluşturacağı ve bu değişimden tarım sektörünün de etkilenmesinin beklendiği bildirilmiştir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu çalışmanın yapılması için gerekli izinler Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan alınmıştır (Karar no: 34/08; Karar tarihi: 24.06.2022)

3. 1. Materyal

Bu çalışma Yozgat-Merkez, Boğazlıyan, Sorgun, Yerköy, Akdağmadeni, Şefaati ve Çayıralan ilçelerinde küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan işletmelerde yapılmıştır. Faaliyet gösteren bu işletmelerden 200 adet işletme materyal olarak seçilmiştir. Çalışmanın ana materyalini, bu işletmelerde küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan çiftçilerle yüz yüze yapılan anketlerden elde edilen veriler oluşturmaktadır (Resim 3.1.).

3. 2. Yöntem

Çalışmada Ek 1'de verilen 79 sorudan oluşan anket formu kullanılmıştır. Yetiştiricilere genel olarak, Covid-19 salgın döneminin, işletmelerin genel özellikleri, yapısal durumu, yem temini, sürü yönetimi, beslenme, pazarlama ve sağlık koruma üzerine etkilerini belirlemek için temel sorular yöneltilmiştir. Küçükbaş hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı ve anket uygulamasının yapılacağı işletmelerin bulunduğu köylerin belirlenmesinde Yozgat İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nün kayıtları ve yetkililerden alınan bilgilerden yararlanılmıştır

Çalışma kapsamına işletme sayısının belirlenmesinde tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Yamane, 2001). Elde edilen veriler SPSS İstatistik Paket Programı kullanılarak analiz edilmiştir (SPSS, 2016). Örnek hacminin belirlenmesinde %5 hata payı ile %99 güven sınırları içerisinde çalışılmıştır (Erkuş ve ark., 1996).

$$n = \frac{(\sum Nh \cdot Sh)^2}{N^2 \cdot D^2 + \sum (Nh \cdot Sh^2)} \quad D^2 = d^2 / z^2$$

Formülde;

- n : Örnek sayısı,
- N : Popülasyondaki işletme sayısı,
- Nh : h'inci tabakadaki işletme sayısı,
- Sh : h'inci tabakanın varyansı,
- d : Popülasyon ortalamasından izin verilen hata payı,
- z : Hata oranına göre standart normal dağılım çizelgesindeki değerini ifade etmektedir.

Resim 3.1. İşletme sahipleriyle yapılan anketler ve işletmelerdeki mevcut hayvanlar

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Yetiştiricilerin Sosyodemografik Durumu ve İşletmelerin Genel Özellikleri

Çalışma kapsamındaki yetiştiricilerin sosyodemografik durumu Tablo 4.1’de verilmiştir. Yetiştiricilerin yaşa göre dağılımı incelendiğinde; 20-30 yaş aralığında %13, 31-40 yaş aralığında %21.5, 41-50 yaş aralığında %24, 51-60 yaş aralığında %23 ve 61 yaş ve üstü %18 olduğu görülmektedir. Yetiştiriciler eğitim durumlarına göre değerlendirildiğinde genel olarak %43.5 oran ile ilkokul mezunu olduğu ve sırası ile %23.0 ile ortaokul, %19.5 ile lise, %7.5 ile üniversite mezunları oluşturmaktadır. Hiç eğitim almamış yetiştiriciler ise %6.5’lik bir orana sahiptir. Çalışma sonucunda elde edilen yetiştirici yaşları ile ilgili belirlenen değerler, farklı bölgeler için bildirilen ortalama yetiştirici yaşları ile benzerdir (Tüfekci, 2020; Bakır ve Mikail 2019).

Ülkemizde yapılan hayvan yetiştiriciliği uygulamalarında ihtiyaç duyulan işgücü genellikle aile bireylerinden sağlanmaktadır. Yozgat ilinde çalışmaya katılan küçükbaş hayvan yetiştiricilerinin çoğunluğunun aile birey sayısı 6 kişi (%35.5) ve 5 kişi (26.5) arasında olduğu belirlenmiştir. Çalışmanın yapıldığı işletmelerde yetiştiricilikteki deneyim sürelerine bakıldığında önemli bir bölümünde 11-20 yıl (%32.5) ve 41 yıl ve üzeri (%21.0) olduğu görülmektedir. Ayrıca yetiştiricilerin büyük bir çoğunluğu (%79) geçime katkı-alışkanlık ve tek geçim kaynağı olarak küçükbaş hayvan yetiştiriciliğini yaptığını bildirmiştir.

İşletmelerin genel özellikleri Tablo 4.2’de verilmiştir. Yetiştiricilerin büyük bir çoğunluğu kendi ve Devlet arazisini (%86.0) kullandığı ve %83.0’ının ileride de bu hayvancılık faaliyetini devam ettirmek istediğini belirtmiştir. Ayrıca yetiştiricilerin % 82.5’i üretim yapma amacını damızlık-kasaplık-kurbanlık hayvan sağlamak olarak bildirmiştir. İşletmelerde üretim amacı pazar şartları ve üreticilerin alışkanlıklarına göre değişebilmektedir. İşletmelerdeki mevcut hayvan sayılarına bakıldığında ise; %57.5’inin 101-250 baş, 28.5’inin 251-500 baş, 11.0’inin 50-100 baş ve 3.0’ünün 500 ve üzeri baş olduğu belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında yetiştiricilerin çoban bulundurma durumuna bakıldığında; %42.5’inin aile iş gücünü kullandığı, %57.5’inin ise aile iş gücüne ek olarak çobanda bulundurdıkları belirlenmiştir. Ek olarak işletmelerde üretimde aktif olarak kadın ve çocuklarında yer aldığı bildirilmiştir. İşletmelerin genelinde bitkisel ve hayvansal üretim bir arada (%73.5) yapılmakla beraber başka bir hayvancılık faaliyeti de (%74.5) yapılmaktadır.

Tablo 4.1. Yetiştiricilerin sosyodemografik durumu

İncelenen Özellikler	n	%
Cinsiyet		
Kadın	12	94.0
Erkek	188	6.0
Yaş		
20-30	26	13.0
31-40	43	21.5
41-50	48	24.0
51-60	47	23.5
61 yaş ve üstü	36	18.0
Eğitim Durumu		
Okur-yazar değil	13	6.5
İlkokul	87	43.5
Ortaokul	46	23.0
Lise	39	19.5
Üniversite	15	7.5
Hane Halkı Sayısı		
2-3	18	9.0
4	35	17.5
5	53	26.5
6	71	35.5
7 ve üzeri	23	11.5
Mesleki Deneyim		
0-10	33	16.5
11-20	65	32.5
21-30	33	16.5
31-40	27	13.5
41 yıl ve üzeri	42	21.0
Hayvancılık Yapma Nedeni		
Geçime katkı	42	21.0
Geçime katkı-alışkanlık-tek geçim kaynağı	158	79.0

İşletmelerin genel özellikleri üzerinde Covid-19 salgın döneminin etkileri Tablo 4.3, Şekil 4.1, Şekil 4.2, Şekil 4.3'te verilmiştir.

Yozgat ilinde çalışmaya katılan küçükbaş hayvan yetiştiricilerinin arazi kullanım durumu üzerine Covid-19 salgın döneminin etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Yetiştiriciler özellikle salgın döneminde yaşanan belirsizliklerden dolayı hayvanlarını meraya çıkaramadığını, geç çıkarabildiğini yada meralardan yeteri kadar faydalandıramadıklarını dolayısı ile hayvanların yeteri kadar beslenemediğini ve meraların kiralanmasında da sorunlar ile karşılaştıklarını bildirmiştir.

Covid-19 salgın döneminin yetiştiricilerin hayvancılık faaliyetlerine devam etme durumu üzerine etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Şekil 4.1 incelendiğinde; yetiştiricilerin %28'i tedavi süreçleri zorlaştığı ve maliyetlerin arttığını, %26'sı pazarlamanın zorlaştığını, %15'i sahada teknik personelin eksik olduğunu, %14'ünün özellikle yem fiyatlarındaki artışların ekonomik olarak bu işi yapmayı daha da zorlaştırdığını, %7'si hayvancılık yapmaya teşvik ettiğini; %6'sı bir bütün olarak artık hayvancılık yapmanın çok zorlaştığını ve %4'ü hayvan hastalıklarının arttığını bildirmiştir.

Tablo 4.2. İşletmelerin genel özellikleri

İncelenen Özellikler	n	%
Arazi Sahiplik Durumunuz		
Kendi-Devlet	172	86.0
Kira-Devlet	20	10.0
Kendi-kira-Devlet	8	4.0
Hayvancılık Faaliyetlerine Devam Etme Durumu		
Devam edeceğim	167	83.5
Devam etmeyeceğim	33	16.5
Üretim Yapma Amacınız		
Kendi ihtiyacı	34	17.5
Damızlık-kasaplık-kurbanlık	166	82.5
İşletme Hayvan Sayısı		
50-100	22	11.0
101-250	115	57.5
251-500	57	28.5
5001 ve üzeri	6	3.0
İşletmedeki Çoban Durumu		
Aile iş gücü	85	42.5
Çoban-aile iş gücü	115	57.5
Bitkisel Üretim ve Hayvansal Üretimi Beraber Yapıyor		
Evet	147	73.5
Hayır	53	26.5
Başka Hayvancılık Faaliyeti		
Evet	51	25.5
Hayır	149	74.5
Kayıt Tutma		
Evet	62	31.0
Hayır	138	69.0

Yetiştiricilerin üretim yapma amacı üzerine Covid-19 salgın döneminin etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Yetiştiriciler salgın döneminde işletmelerinde öncelikli olarak özellikle hem damızlık hayvan ihtiyaçlarını hem de kendi ihtiyaçları olan hayvansal ürünleri karşılamak için kullandıklarını ve yaşanan süreçte bu durumun onlar için bir avantaj olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 4.3. İşletmelerin genel özellikleri üzerinde Covid-19 salgın döneminin etkileri

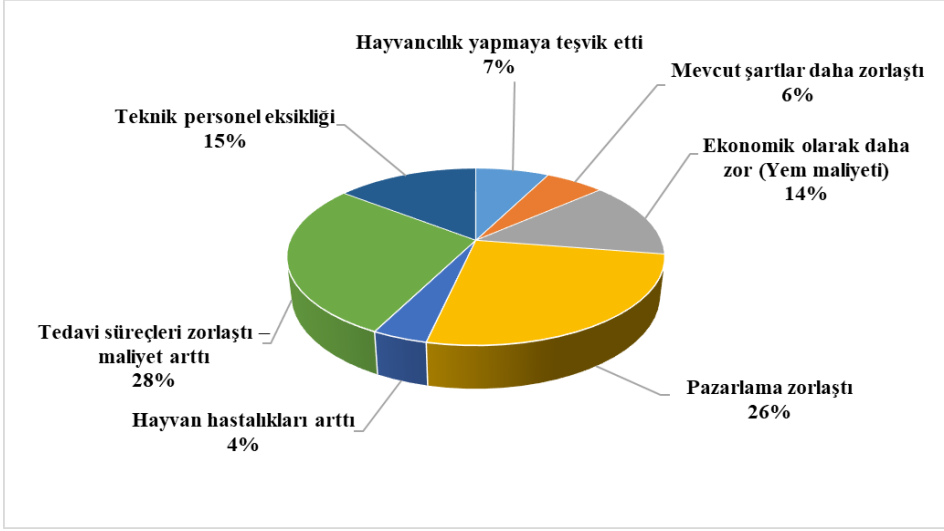
İncelenen Özellikler	Etkilendi		Etkilenmedi		P
	n	%	n	%	
Arazi kullanım durumu	70	35.0	130	65.0	*
Hayvancılık faaliyetlerine devam etme durumu	185	92.5	15	7.5	*
Üretim yapma amacı	80	40.0	120	60.0	*
İşletmedeki hayvan sayısı	99	49.5	101	50.5	*
İşletmedeki çoban durumu	159	79.5	41	20.5	*
Bitkisel üretim ve hayvansal üretimi bir arada yapma	181	90.5	19	9.5	*

*: $P<0.05$

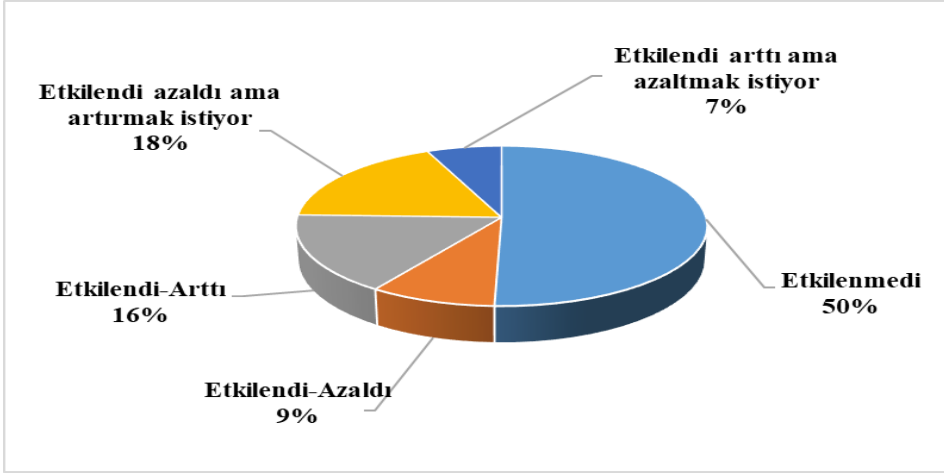
Yetiştiricilerin işletmelerindeki hayvan sayıları üzerine Covid-19 salgın döneminin etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Şekil 4.2 incelendiğinde; yetiştiricilerin %18'i hayvan sayısının azaldığını fakat artırmak istediğini, %16'sı hayvan sayısının arttığını, %9'u hayvan sayısının azaldığını, %7'si mevcut hayvanlarının arttığını ancak azaltmak istediğini bildirmiştir.

İşletmedeki çoban durumu üzerine Covid-19 salgın döneminin etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Şekil 4.3 incelendiğinde; yetiştiricilerin büyük bir kısmının (%46.0) işletmelerinde istihdam edebilecekleri bir çoban bulamadığını, %20'i çobanlar için barınma problemi yaşadıklarını ve %14'ü çoban masraflarının arttığını bildirmiştir.

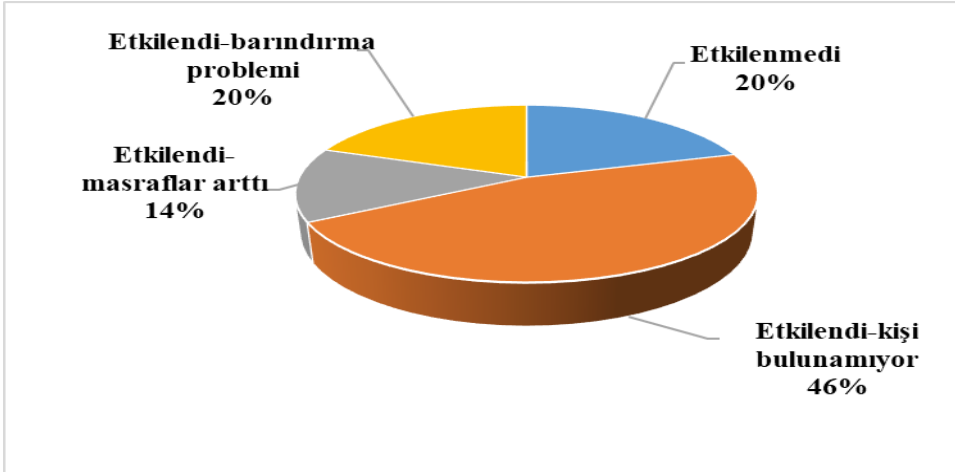
Covid-19 salgın döneminin işletmelerde bitkisel üretim ve hayvansal üretimi bir arada yapma üzerine etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Bunun sebebinin küçükbaş hayvancılık işletmelerinde özellikle bu süreçte hayvanların beslenmesinde kullanılan kaba ve kesif yemlerin temin edilmesinde yaşanan aksaklıklar, ürünlerin fiyat politikalarında meydana gelen hızlı değişimler, dalgalanmalar ve yetiştiricilerin bu süreçte maruz kaldıkları karantina ve kısıtlama süreçlerinden de olumsuz etkilenmelerinden kaynaklanabilir.

Şekil 4.1. Covid-19 salgın döneminin yetiştiricilerin hayvancılık faaliyetlerine etkisi

Şekil 4.2. Covid-19 salgın döneminin işletmedeki hayvan sayısına etkisi

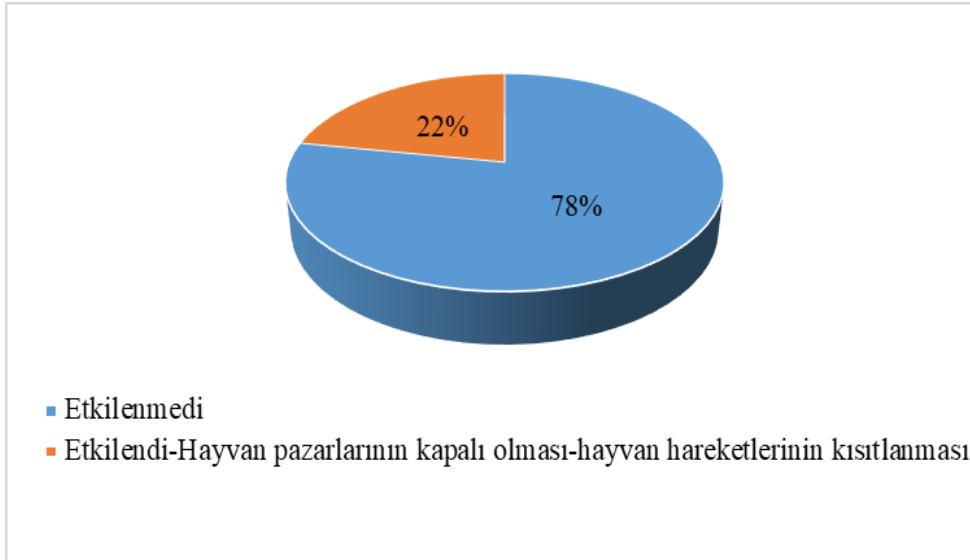
Şekil 4.3. Covid-19 salgın döneminin işletmedeki çoban durumuna etkisi

4.2. İşletmelerde Sürü Yönetim Uygulamaları

İşletmelerdeki sürü yönetim uygulamalarına ilişkin bulgular Çizelge 4.4'ten incelendiğinde; işletmelerin %78.5'inde Akkaraman koyunu ve Kıl keçisi; %21.5'inde ise Kangal koyunu ve Kıl keçisi ırkları bulunmaktadır. Yozgat ilinde hem iklim koşulları hem de çayır-mera koşulları göz önünde bulundurulduğunda ülkemizde de en fazla yetiştiriciliği yapılan Akkaraman koyunu ve Kıl keçi ırklarının yetiştiricilerinin çoğunlukta olması yerli ırklarımızın ekstansif koşullardaki veriminden memnun olunması ve bölge koşullarına çok iyi adapte olması ile ilişkilendirilebilir.

Çalışmada incelenen işletmelerde koyun ve keçilerde damızlıkta kullanma süresi erkeklerde ortalama 2-3 yıl ve dişilerde 3-5 yıl olarak belirlenmiştir. İşletme sahiplerinin damızlık hayvan sağlama şekline bakıldığında büyük bir çoğunluğu (%78) kendi işletmelerinden damızlık hayvan temin ettiklerini belirtmişlerdir.

İşletmelerde sürü yönetimi uygulamalarından damızlık hayvan temini üzerine Covid-19 salgın döneminin etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Şekil 4.4 incelendiğinde; yetiştiricilerin %78'i özellikle hayvan hareketlerinin kısıtlanması ve hayvan pazarlarının kapalı olması nedeni ile bu süreçten olumsuz etkilendiklerini bildirmiştir.

Şekil 4.4. Covid-19 salgın döneminin işletmedeki damızlık hayvan temin durumuna etkisi

Tablo 4.4. İşletmelerde sürü yönetimi uygulamaları

İncelenen Özellikler	n	%
Yetiştiriciliği Yapılan Koyun-Keçi Irkları		
Akkaraman-Kıl keçi	157	78.5
Kangal-Kıl keçi	43	21.5
Damızlıkta Kullanma Süresi Dişi (Yıl)		
2	30	15.0
3	71	35.5
4	41	20.5
5	48	24.0
6	10	5.0
Damızlıkta Kullanma Süresi Erkek (Yıl)		
2	36	18.0
3	113	56.5
4	29	14.5
5	22	11.0
İlk Damızlıkta Kullanma Yaşı Dişi (Ay)		
12	134	67.0
24	66	33.0
İlk Damızlıkta Kullanma Yaşı Erkek (Ay)		
12	57	28.5
24	110	55.0
36	33	16.5
Sütten Kesim Yaşı (Ay)		
3	50	25.0
4-5	16	8.0
Ayrırmıyor	134	67.0
Laktasyon Süresi (Ay)		
4	34	17.0
5	166	83.0
Koyun ve Keçilerde Sağım Yapma		
Evet	15	7.5
Hayır	185	92.5
Sütün Değerlendirilmesi		
Peynir-yoğurt	15	7.5
Kuzu-oğlak	185	92.5
Damızlık Hayvan Temini		
Kendi işletmesi	156	78.0
Hayvan pazarı	22	11.0
Diğer işletmeler	15	7.5
Devlet kurumları	7	3.5

4.3. İşletmelerde Barınak Özellikleri ve Sağlık Koruma Uygulamaları

İşletmelere ait barınak özellikleri Tablo 4.5’de verilmiştir. Çalışmanın yürütüldüğü işletmelerin yaklaşık yarısının (%51.5) barınak kapasitesi 200 baş olduğu ve işletme sahiplerinin büyük bir çoğunluğunun kapalı tip ağıla (%78.0) sahip olduğu bulunmuştur. İşletmelerde barınak yapım yılına bakıldığında yetiştiricilerin %37’si 7-10 yıl, %28’i 11-15 yıl, %19’u 1-6 yıl ve %10.5’i 16-20 yıl ve %5.5’i 20 yıl ve üzeri olduğu belirlenmiştir. İncelenen işletmelerin %57.7’sinde ağılın yapı malzemesi beton, %66.5’inde zemin beton, %73.0’ında ağılda havalandırma bacası mevcut ve %64.5’inde ise ağılın önünde veya yakınında yeterli bir gezinti alanının mevcut olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.6’da çalışmanın yürütüldüğü işletmelerde sağlık koruma uygulamaları incelendiğinde; yetiştiricilerin %83.0’ı düzenli olarak işletmelerinde sağlık kontrollerini yaptırmadığını, %57.5’i aşılama uygulamalarına dikkat ettiğini, %72.5’i ise aşı uygulamasına Veteriner Hekim ile birlikte kendisinin de yardımcı olduğunu bildirmiştir. İşletmelerin %88.5’inde kireçleme veya dezenfektan madde ile dezenfeksiyon işlemi yapıldığı bildirilmiştir. İşletmelerde en sık görülen hastalıkların başında %57.0 ile paraziter hastalıklar gelirken bunu %26.5 ile ishaller, %13.5 ile solunum yolu-şap hastalıkları ve %3 ile de Brucella hastalığı geldiğini bildirilmiştir.

İşletmelerde sağlık koruma uygulamaları üzerinde Covid-19 salgın döneminin etkileri Tablo 4.7, Şekil 4.5, Şekil 4.6, Şekil 4.7, Şekil 4.8’de verilmiştir. Çalışmanın yürütüldüğü küçükbaş hayvan yetiştiricilerinin işletmede düzenli olarak sağlık kontrolleri yaptırılması üzerine Covid-19 salgın döneminin etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Şekil 4.5 incelendiğinde; yetiştiricilerin %17’si salgın döneminde deneyimli personel eksikliği ve ücretlerin artması nedeni ile olumsuz etkilendiklerini bildirmiştir.

İşletmelerde aşılarda yapılması üzerine Covid-19 salgın döneminin etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Şekil 4.6 incelendiğinde; yetiştiricilerin %47.5’i aşı fiyatlarında yaşanan artışlar ve aşılarda temininde karşılaşılan aksaklıklar nedeni ile olumsuz etkilendiklerini bildirmiştir.

Covid-19 salgın döneminin işletmelerde dezenfeksiyon uygulamaları üzerine etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Şekil 4.7 incelendiğinde salgın sürecinde yetiştiricilerin %56.5’i işletmelerinde dezenfeksiyon uygulamalarına daha çok dikkat ettiğini ve arttığını bildirmiştir.

Çalışmanın yürütüldüğü işletmelerde görülen hastalıklar üzerinde Covid-19 salgın döneminin etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Şekil 4.8 incelendiğinde yetiştiricilerin %42'si salgın döneminde işletmelerinde görülen hastalıkların arttığını, %27'si ise bu süreçte işletmelerinde görülen hastalıkların azaldığını bildirmiştir. Yetiştiricilerin %31'i ise bu süreçten etkilenmediklerini bildirmiştir.

Tablo 4.5. İşletmelerde barınak özellikleri

İncelenen Özellikler	n	%
Barınak Kapasitesi		
100	22	11.0
200	103	51.5
300	27	13.5
400	18	9.0
500 ve üzeri	30	15
Barınak Tipi		
Kapalı	156	78.0
Açık	44	22.0
Barınak Yapım Yılı		
1-6	38	19
7-10	74	37
11-15	56	28.0
15-20	21	10.5
20 ve üzeri	11	5.5
Ağılın Yapı Malzemesi		
Beton	115	57.5
Tuğla	26	13.0
Kerpiç	33	16.5
Çadır	26	13.0
Ağılın Zemin Malzemesi		
Beton	133	66.5
Toprak	67	33.5
Ağılda Havalandırma Bacası		
Var	146	73.0
Yok	54	27.0
Gezinti Alanı Mevcudiyeti		
Var	129	64.5
Yok	71	35.5

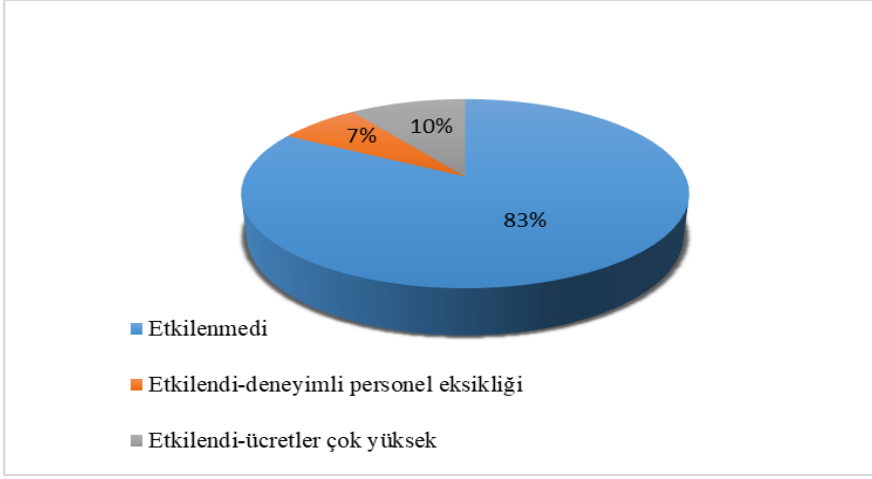
Tablo 4.6. İşletmelerde sağlık koruma uygulamaları

İncelenen Özellikler	n	%
İşletmede Düzenli Olarak Sağlık Kontrolleri Yapımı		
Evet	34	17.0
Hayır	166	83.0
Aşı Uygulaması		
Yetiştirici-Veteriner	145	72.5
Veteriner	55	27.5
Aşılama		
Evet-programa göre	115	57.5
Hayır	85	42.5
İşletmelerde Dezenfeksiyon Uygulama Durumu		
Evet-dezenfektan madde	45	22.5
Evet-kireçleme	132	66.0
Hayır	23	11.5
İşletmelerde Görülen Hastalıklar		
Paraziter hastalıklar	114	57.0
Solunum yolu-Şap	27	13.5
İshaller	53	26.5
Brucella	6	3.0

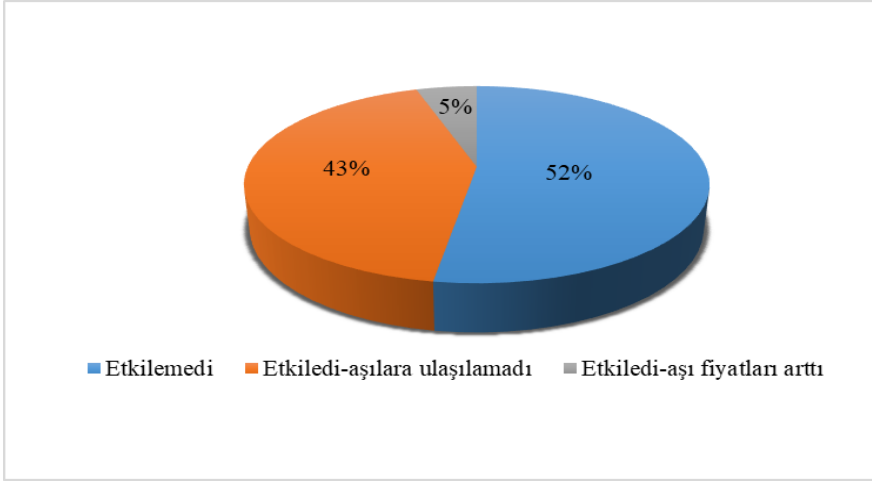
Tablo 4.7. İşletmelerde sağlık koruma uygulamaları üzerinde Covid-19 salgın döneminin etkileri

İncelenen Özellikler	Etkilendi		Etkilenmedi		P
	n	%	n	%	*
İşletmede düzenli olarak sağlık kontrolleri yapılması	34	17.0	166	83.0	*
Aşıların yapılması	95	47.5	105	52.5	*
İşletmelerde dezenfeksiyon uygulaması	113	56.5	87	43.5	*
İşletmelerde görülen hastalıklar	138	60.0	62	31.0	*

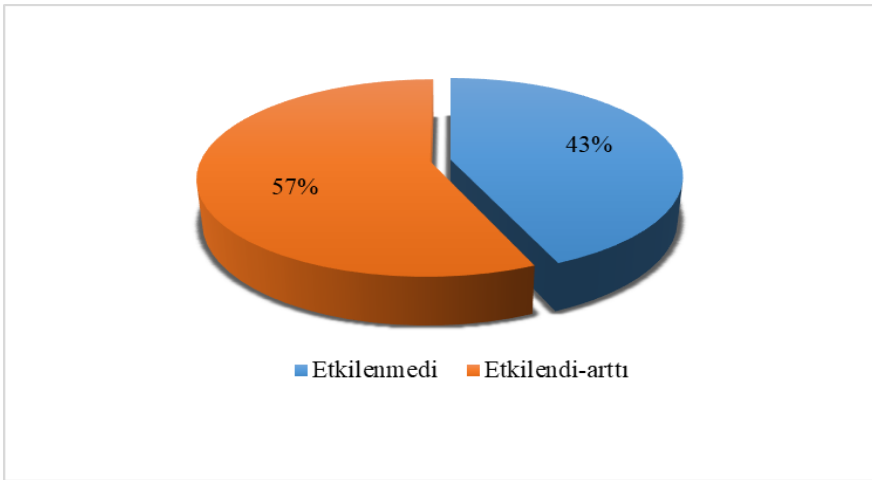
*:P<0.05

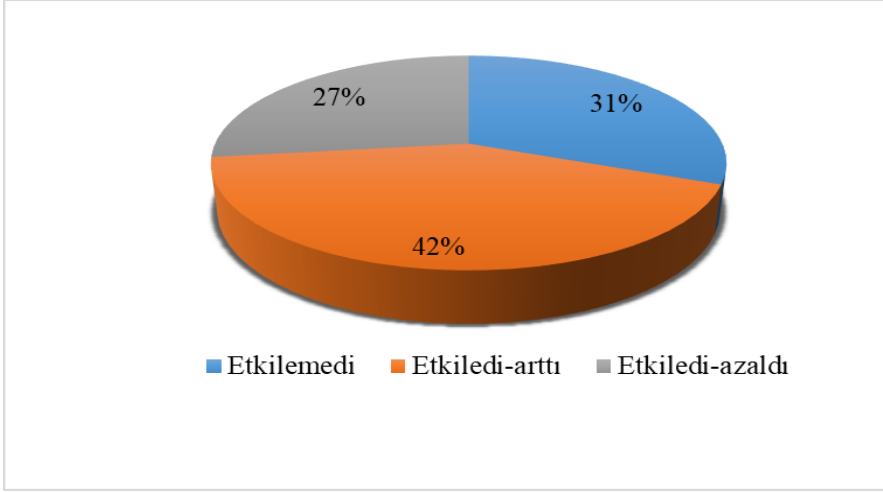
Şekil 4.5. Covid-19 salgın döneminin işletmelerde düzenli sağlık kontrolü yaptırılması üzerine etkisi

Şekil 4.6. Covid-19 salgın döneminin işletmelerde aşıların yapılması üzerine etkisi

Şekil 4.7. Covid-19 salgın döneminin işletmede dezenfeksiyon uygulaması üzerine etkisi

Şekil 4.8. Covid-19 salgın döneminin işletmede görülen hastalıklar üzerine etkisi

4.4. İşletmelerde Besleme ve Yem Temini Durumu

Koyun ve keçi yetiştiriciliğinde hayvanlar yem gereksinimlerinin büyük bir kısmını çayır ve meralar gibi doğal otlatma alanlarından karşılayabilmektedir. Dolayısı ile küçükbaş hayvanların meralardan yeterince faydalanabilmesi yetiştiriciliğin ekonomik olarak yapılabilmesinde önemli bir konudur.

İşletmelerde besleme ve yem temini uygulamalarına ilişkin bilgiler Tablo 4.8’ de verilmiştir. Yetiştiricilerin %81.5’i 8-10 ay hayvanların merada bulundurduklarını bildirmiştir. Yetiştiricilerin %55’i kaba yem kaynağı olarak saman, %26.5’i yonca ve %18.5’i pancar posası ve fiğ kullandıklarını; kesif yem kaynağı olarak ise %77.5’i arpa kullanırken, %20’si fabrika yemi kullandığını bildirmiştir.

Yetiştiricilerin %87.5’i aşım öncesi, gebe koyun-keçilere, kuzu ve oğlaklara ek bir yemleme yaptıklarını bildirmiştir. Ayrıca yetiştiricilerin %91’i kaba ve kesif yemi kendi işletmeleri-çevre işletmelerden temin ettiklerini ifade etmişlerdir.

İşletmelerde besleme ve yem temini üzerine Covid-19 etkileri; Tablo 4.9, Şekil 4.8, Şekil 4.9, Şekil 4.10, Şekil 4.11, Şekil 4.12’de verilmiştir.

Covid-19 salgın döneminin hayvanların meraya çıkışı üzerine etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Şekil 4.8 incelendiğinde yetiştiricilerin %11’i hayvanlarını meraya çıkaramadıklarını, %10’u yaşanan belirsizlikler nedeni ile meraların kiralanmasında gecikmeler veya kayıplar yaşadıklarını, %26’sı ise meralardan hayvanların yeteri kadar faydalandırılmamasından kaynaklı hayvanlarının yeterli beslenemediklerini bildirmiştir.

Tablo 4.8. İşletmelerde besleme ve yem temini uygulamaları

İncelenen Özellikler	n	%
Merada Besleme Süresi (Ay)		
6	37	18.5
8	112	56.0
10	51	25.5
İşletmelerde Kullanılan Kaba Yem Çeşitleri		
Saman	110	55.0
Fiğ	7	3.5
Yonca	53	26.5
Pancar posası	30	15.0
İşletmelerde Kullanılan Kesif Yem Çeşitleri		
Fabrika yemi	40	20
Arpa	155	77.5
Buğday	5	2.5
Ek Yemleme Yapma Durumu		
Koç-Teke katımı	45	22.5
Doğum	30	15.0
Kuzu-oğlak	75	37.5
Hepsi	25	12.5
Yapmıyor	25	12.5
İşletmede Kaba Yem Temini		
Kendi işletmesi	126	63.0
Çevre işletmeler	56	28.0
Diğer	18	9.0
İşletmede Kesif Yem Temini		
Kendi işletmesi	39	19.5
Çevre işletmeler	18	71.5
Yem fabrikası	143	9.0

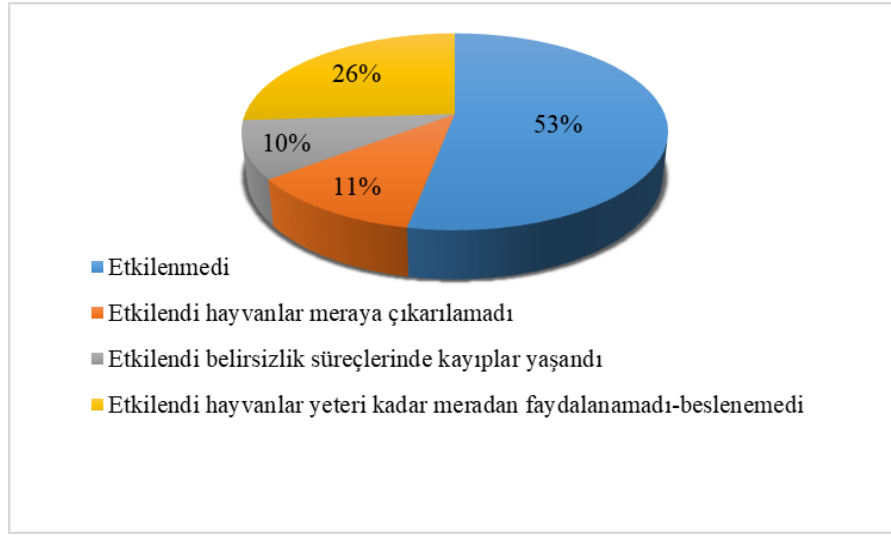
İşletmelerdeki kaba ve kesif yem kullanımı üzerine Covid-19 salgın döneminin etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Şekil 4.9 ve Şekil 4.10 incelendiğinde yetiştiriciler bu süreçte kendi işletmelerinde üretime yoğunlaştıklarını ve işletmedeki kaba yem kullanımının arttığını bildirmiştir. Ayrıca Şekil 4.11 incelendiğinde yem fiyatlarının çok artması ile birlikte alımın güçleştiği bildirilmiştir. İşletmelerde kaba ve kesif yem temini üzerine Covid-19 salgın döneminin etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$).

Yozgat ilinde çalışmanın yapıldığı küçükbaş hayvancılık işletmelerinde ek yemleme yapma durumu üzerine Covid-19 salgın döneminin etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Şekil 4.12 incelendiğinde yetiştiricilerin %60'ı özellikle doğal kaynaklardan yeterince faydalanamadıkları için işletmelerinde ek yemleme uygulamasının arttığını, %19'u ise bu süreçte yaşadıkları maddi güçlüklerden dolayı işletmelerinde ek yemleme uygulamalarının azaldığını bildirmiştir.

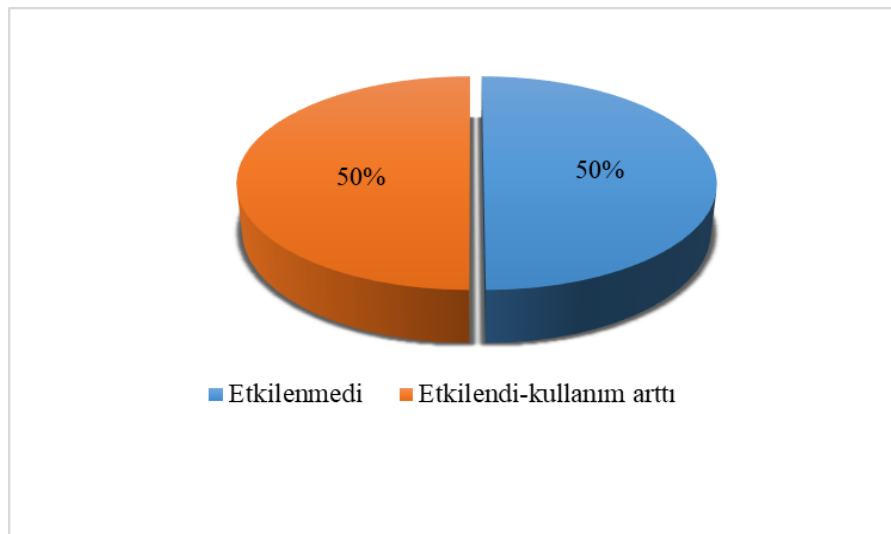
Tablo 4.9. İşletmelerde besleme ve yem temini üzerine Covid-19 etkileri

İncelenen Özellikler	Etkilendi		Etkilenmedi		P
	n	%	n	%	
Hayvanların meraya çıkışı	94	47.0	106	53.0	*
İşletmelerde kaba yem kullanımı	100	50.0	100	50.0	*
İşletmelerde kesif yem kullanımı	140	70.0	60	30.0	*
Kaba ve kesif yem temini	146	73.0	54	27.0	*
Ek yemleme yapma durumu	170	84.5	30	15.5	*

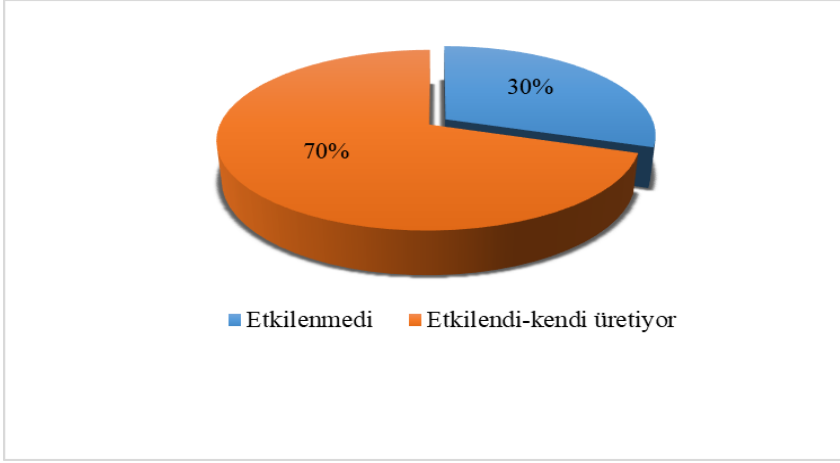
*:P<0.05

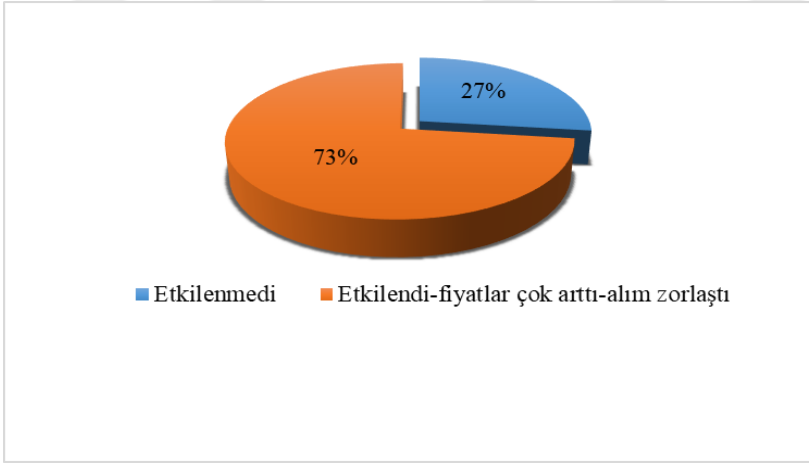
Şekil 4.9. Covid-19 salgın döneminin hayvanların meraya çıkarılması üzerine etkisi

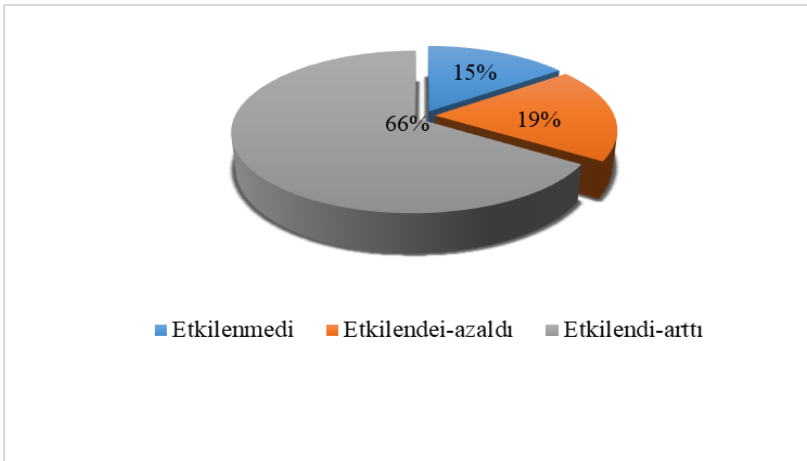
Şekil 4.10. Covid-19 salgın döneminin kaba yem kullanımı üzerine etkisi

Şekil 4.11. Covid-19 salgın döneminin kesif yem kullanımı üzerine etkisi

Şekil 4.12. Covid-19 salgın döneminin kaba ve kesif yem temini üzerine etkisi

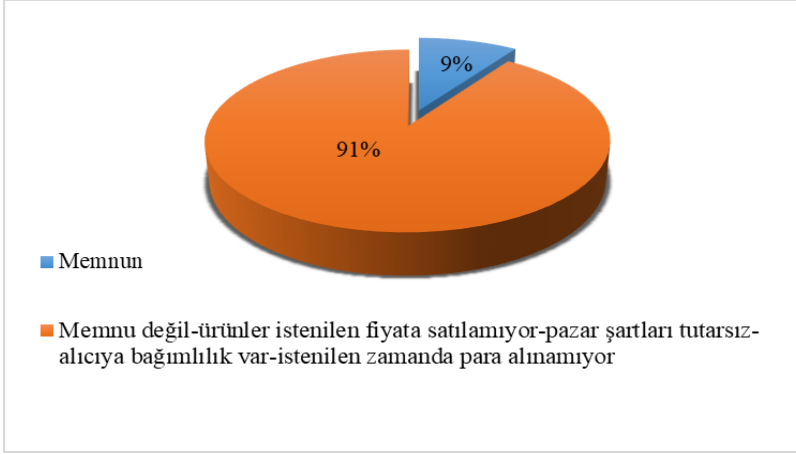
Şekil 4.13. Covid-19 salgın döneminin ek yemleme yapma durumu üzerine etkisi

4.5. İşletmelerin Genel Sorunları ve Yetiştiricilerin Beklentileri

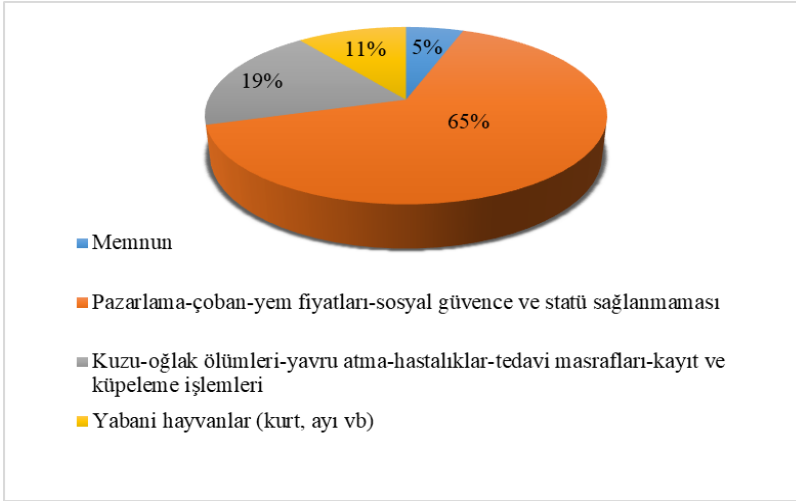
Çalışmanın yürütüldüğü küçükbaş hayvancılık işletmelerinin genel sorunları ve yetiştiricilerin beklentileri Tablo 4.10, Şekil 4.13, Şekil 4.14, Şekil 4.15'te verilmiştir.

Tablo 4.10. İşletmelerin genel sorunları ve yetiştiricilerin beklentileri

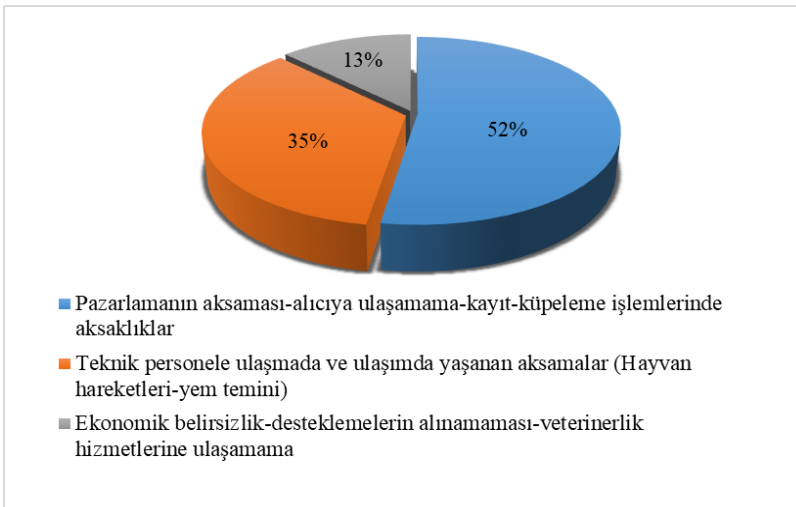
İncelenen Özellikler	n	%
Ürünlerin Pazarlanmasında Karşılaşılan Sorunlar		
Memnun	18	9.0
Memnu değil-ürünler istenilen fiyata satılamıyor-pazar şartları tutarsız-alıcıya bağımlılık var-istenilen zamanda para alınamıyor	172	91.0
Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği Yaparken Karşılaştığınız Sorunlar		
Memnun	11	5.0
Pazarlama-çoban-yem fiyatları-sosyal güvence ve statü sağlanmaması	130	65.0
Kuzu-oğlak ölümleri-yavru atma-hastalıklar-tedavi masrafları-kayıt ve küpeleme işlemleri	38	19.0
Yabani hayvanlar (kurt, ayı vb)	21	11.0
Covid-19 Salgın Döneminde Küçükbaş Hayvancılıkta Karşılaştığınız Sorunlar		
Pazarlamanın aksamaması-alıcıya ulaşamama-kayıt-küpeleme işlemlerinde aksaklıklar	105	52.0
Teknik personele ulaşmada ve ulaşımında yaşanan aksamalar (Hayvan hareketleri-yem temini)	70	35.0
Ekonomik belirsizlik-desteklemelerin alınamaması-veterinerlik hizmetlerine ulaşamama	25	13.0
Yenilikleri Takip Ediyor Musunuz-Nasıl		
Tarım ve Orman İl ve İlçe Müdürlükleri	79	39.5
Tarım ve Orman İl ve İlçe Müdürlükleri -televizyon-internet-sosyal medya-yetiştiricilik yapan diğer işletmeler	121	60.5
Hayvancılık Alanında Yapılan Etkinliklere Katılım		
Evet	147	73.5
Hayır	53	26.5
Tarım ve Orman Bakanlığı Desteklemelerinden Faydalanma Durumu		
Hayır	27	13.5
Evet-anaç koyun desteği	143	71.5
Evet-ıslah-soybis-genç çiftçi	30	15.0
Covid-19 Salgın Dönemi Sonrası Tarım ve Orman Bakanlığı'ndan Destekleme Beklentisi		
Sürü büyütme-yem-damızlık	78	39.0
Çoban- sağlık sigortası- meraların iyileştirilmesi	122	61.0

Şekil 4.14. Ürünlerin pazarlanmasında karşılaşılan sorunlar

Şekil 4.15. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yaparken karşılaşılan sorunlar

Şekil 4.16. Covid-19 salgın döneminde küçükbaş hayvancılıkta karşılaştığınız sorunlar

Çalışmanın yapıldığı işletmelerde yetiştiricilerin %91'i ürünlerin pazarlanmasından memnun olmadığını bildirmiştir. Özellikle ürünleri istenilen fiyata satamadıklarını, pazar şartlarının tutarsız olduğunu, alıcıya bağımlı kaldıklarını ve istenilen ya da ihtiyaç olunan zamanda para alamadıklarını belirtmişlerdir.

İşletmelerde küçükbaş hayvancılık yaparken karşılaşılan sorunlara bakıldığında ilk sırada pazarlama-çoban-yem fiyatları-sosyal güvence ve statü sağlanmaması (%65) gelirken, ikinci sırada ise yavru ölümleri-yavru atma-hastalıklar-tedavi masrafları-kayıt ve küpeleme işlemlerinin (%19) geldiği belirlenmiştir. Covid-19 salgın döneminde ise işletmelerde küçükbaş hayvancılık yaparken karşılaşılan sorunlara bakıldığında ilk sırada (%52) pazarlamanın aksamaması-alıcıya ulaşamama-kayıt-küpeleme işlemlerinde aksaklıklar gelirken; ikinci sırada (%35) teknik personele ulaşmada ve ulaşımında yaşanan aksaklıklar (Hayvan hareketleri-yem temini) ve üçüncü sırada ise (%13) ekonomik belirsizlik-desteklemelerin alınamaması-veterinerlik hizmetlerine ulaşamama olduğu bildirilmiştir.

Yetiştiricilerin tamamı başta Tarım ve Orman İl ve İlçe Müdürlükleri olmak üzere, televizyon-internet-sosyal medya ve yetiştiricilik yapan diğer işletmelerde yenilikleri takip ettiklerini bildirmiştir. Yetiştiricilerin %73.5'i hayvancılık alanında yapılan etkinliklere katıldıklarını belirtmiştir. Ayrıca yetiştiricilerin %86.5'i hayvancılıkla ilgili çeşitli desteklemelerden faydalandığını bildirmiştir. İşletmelerde Covid-19 salgın dönemi sonrası Tarım ve Orman Bakanlığı'ndan destekleme beklentisi olarak yetiştiricilerin %61'i çoban-sağlık sigortası- meraların iyileştirilmesi; %39'u ise sürü büyütme-yem ve damızlık desteği olarak ifade etmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan çalışmada Covid-19 salgın döneminin, Yozgat ilinde küçükbaş hayvancılık yapan işletmelere olan etkileri ve yetiştiricilerin karşılaştıkları sorunlar incelenmiştir.

İncelenen işletmelerde genel olarak işletme sahipleri orta yaş grubunda ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde belirli bir tecrübeye sahip olmasının yanı sıra uzun süreli ve önemli bir geçim kaynağı olarak ve aile işletmesi olarak yetiştiricilik yaptığı görülmektedir. Bu durum Türkiye'nin farklı bölgelerinde ve illerinde yapılan çalışmalarda elde edilen küçükbaş hayvan yetiştiricilerin sosyodemografik durum sonuçları benzerlik göstermektedir. İşletmelerin genel özelliklerine bakıldığında; yetiştiricilerin büyük bir çoğunluğu kendi ve Devlet arazisini kullanmakla birlikte ileride de de küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapmaya devam etmek istemektedir ve yetiştiricilerin üretim yapma amacı damızlık-kasaplık-kurbanlık hayvan sağlamak şeklindedir. İşletmelerin yarısından fazlasında hayvan sayı 101-250 baş iken %28.5'inin 251-500 baş olduğu belirlenmiştir. İşletmelerin %42.5'inde aile iş gücünden yararlanılırken, %57.5'inin ise aile iş gücüne ek olarak çobanda bulundurdıkları belirlenmiştir. Ayrıca işletmelerin genelinde bitkisel ve hayvansal üretim bir arada (%73.5) yapılmakla beraber başka bir hayvancılık faaliyeti de (%74.5) yapılmaktadır.

Yozgat ilinde küçükbaş hayvan yetiştiricilerinin arazi kullanım durumu üzerine Covid-19 salgın döneminin etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Yetiştiriciler özellikle salgın döneminde yaşanan belirsizliklerden dolayı hayvanlarını meraya çıkaramadığını, geç çıkarabildiğini ya da meralardan yeteri kadar faydalandıramadıklarını dolayısı ile hayvanların yeteri kadar beslenemediğini ve meraların kiralanmasında da sorunlar ile karşılaştıklarını bildirmiştir. Covid-19 salgın döneminin yetiştiricilerin hayvancılık faaliyetlerine devam etme durumu üzerine etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Yetiştiricilerin %28'i tedavi süreçleri zorlaştığı ve maliyetlerin arttığını, %26'sı pazarlamanın zorlaştığını, %15'i sahada teknik personelin eksik olduğunu, %14'ünün özellikle yem fiyatlarındaki artışların ekonomik olarak bu işi yapmayı daha da zorlaştırdığını, %7'si hayvancılık yapmaya teşvik ettiğini; %6'sı bir bütün olarak artık hayvancılık yapmanın çok zorlaştığını ve %4'ü hayvan hastalıklarının arttığını bildirmiştir.

Yetiştiricilerin üretim yapma amacı üzerine Covid-19 salgın döneminin etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Yetiştiriciler salgın döneminde işletmelerinde öncelikli olarak özellikle hem damızlık hayvan ihtiyaçlarını hem de kendi ihtiyaçları olan hayvansal ürünleri karşılamak için kullandıklarını ve yaşanan süreçte bu durumun onlar için bir avantaj

olduğunu belirtmişlerdir. İşletmelerdeki hayvan sayıları üzerine Covid-19 salgın döneminin etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). İşletmedeki çoban durumu üzerine Covid-19 salgın döneminin etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Yetiştiricilerin %46.0'sı çoban bulamadığını, %20'i çobanlar için barınma problemi yaşadıklarını ve %14'ü çoban masraflarının arttığını bildirmiştir. Covid-19 salgın döneminin işletmelerde bitkisel üretim ve hayvansal üretimi bir arada yapma üzerine etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). İşletmelerde bu süreçte kullanılan kaba ve kesif yemlerin temin edilmesinde yaşanan aksaklıklar, ürünlerin fiyat politikalarında meydana gelen hızlı değişimler, dalgalanmalar ve yetiştiricilerin bu süreçte maruz kaldıkları karantina ve kısıtlama süreçlerinden olumsuz etkilenmiştir.

Sürü yönetim uygulamalarına bakıldığında işletmelerin genelinde Akkaraman koyunu ve Kıl keçisi ırkları bulunmaktadır. İşletmelerde koyun ve keçilerde damızlıkta kullanma süresi erkeklerde ortalama 2-3 yıl ve dişilerde 3-5 yıl olarak belirlenmiştir. İşletmelerde damızlık hayvan temini üzerine Covid-19 salgın döneminin etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Yetiştiricilerin % 78.0'ı özellikle hayvan hareketlerinin kısıtlanması ve hayvan pazarlarının kapalı olması nedeni ile bu süreçten olumsuz etkilenmiştir.

Covid-19 salgın döneminin çalışmanın yürütüldüğü küçükbaş hayvancılık işletmelerinde düzenli olarak sağlık kontrolleri yaptırılması üzerine etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Yetiştiricilerin %17'si salgın döneminde deneyimli personel eksikliği ve veterinerlik hizmetleri maliyetinin artması nedeni ile olumsuz etkilendiklerini bildirmiştir. İşletmelerde aşılarda yapılması üzerine Covid-19 salgın döneminin etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Yetiştiricilerin %47.5'i aşı fiyatlarında yaşanan artışlar ve aşılarda temininde karşılaşılan aksaklıklar nedeni ile olumsuz etkilendiklerini bildirmiştir. İşletmelerde görülen hastalıklar üzerinde Covid-19 salgın döneminin etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Yetiştiricilerin %42'si salgın döneminde işletmelerinde görülen hastalıkların arttığını, %27'si ise bu süreçte işletmelerinde görülen hastalıkların azaldığını bildirmiştir. Yetiştiricilerin %31'i ise bu süreçten etkilenmediklerini bildirmiştir.

Covid-19 salgın döneminin hayvanların meraya çıkışı üzerine etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Yetiştiricilerin %11'i hayvanlarını meraya çıkaramadıklarını, %10'u yaşanan belirsizlikler nedeni ile meraların kiralanmasında gecikmeler veya kayıplar yaşadıklarını, %26'sı ise meralardan hayvanların yeteri kadar faydalandırılmamasından kaynaklı hayvanlarının yeterli beslenemediklerini bildirilmiştir. Yetiştiricilerin %53'ü ise bu

durumdan etkilenmediklerini bildirmiştir. İşletmelerdeki kaba ve kesif yem kullanımı üzerine Covid-19 salgın döneminin etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Yetiştiriciler bu süreçte kendi işletmelerinde üretime yoğunlaştıklarını ve işletmedeki kaba yem kullanımının arttığını bildirmiştir. Ayrıca yem fiyatlarının çok artması ile birlikte alımın güçleştiği bildirilmiştir. İşletmelerde kaba ve kesif yem temini üzerine Covid-19 salgın döneminin etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Yozgat ilinde çalışmanın yapıldığı küçükbaş hayvancılık işletmelerinde ek yemleme yapma durumu üzerine Covid-19 salgın döneminin etkisi önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Yetiştiricilerin %60'ı özellikle doğal kaynaklardan yeterince faydalanamadıkları için işletmelerinde ek yemleme uygulamasının arttığını, %19'u ise bu süreçte yaşadıkları maddi güçlüklerden dolayı işletmelerinde ek yemleme uygulamalarının azaldığını bildirmiştir.

İşletmelerde küçükbaş hayvancılık yaparken karşılaşılan sorunlara bakıldığında ilk sırada pazarlama-çoban-yem fiyatları-sosyal güvence ve statü sağlanmaması (%65) gelirken, ikinci sırada ise yavru ölümleri-yavru atma-hastalıklar-tedavi masrafları-kayıt ve küpeleme işlemlerinin (%19) geldiği belirlenmiştir. Covid-19 salgın döneminde ise işletmelerde küçükbaş hayvancılık yaparken karşılaşılan sorunlara bakıldığında ilk sırada (%52) pazarlamanın aksaması-alıcıya ulaşamama-kayıt-küpeleme işlemlerinde aksaklıklar gelirken; ikinci sırada (%35) teknik personele ulaşmada ve ulaşımında yaşanan aksaklıklar (Hayvan hareketleri-yem temini) ve üçüncü sırada ise (%13) ekonomik belirsizlik-desteklemelerin alınamaması-veterinerlik hizmetlerine ulaşamama olduğu bildirilmiştir. İşletmelerde Covid-19 salgın dönemi sonrası Tarım ve Orman Bakanlığı'ndan destekleme beklentisi olarak yetiştiricilerin %61'i çoban- sağlık sigortası- meraların iyileştirilmesi; %39'u ise sürü büyütme-yem ve damızlık desteği olarak ifade etmiştir.

Sonuç olarak Covid-19 salgın döneminin Yozgat ilinde küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan işletmeler üzerinde genel olarak önemli bir etkiye sahip olduğunu görülmektedir. Yapılan çalışmada Covid-19 salgın döneminin doğrudan ve dolaylı olarak meydana getirdiği etkileri küçükbaş hayvan yetiştiriciliği işletmelerinde; işletmelerin genel özellikleri, sürü yönetim uygulamaları, sağlık koruma uygulamaları, besleme ve yem temini uygulamaları ve işletmelerin genel sorunları üzerine ayrı ayrı incelenmiştir.

Küçükbaş hayvan yetiştiricilerinin arazi kullanım durumu üzerinde salgın döneminde yaşanan belirsizliklerden kaynaklı başlıca olumsuz etkileri arasında; hayvanların meraya çıkarılamaması, geç çıkarılabilmesi ya da meradan yeteri kadar faydalandırılmaması ve

dolayısı ile hayvanların yeteri kadar beslenememesi ve meraların kiralanmasında karşılaşılan problemler gelmektedir. Yetiştiriciler bu süreçte kendi işletmelerinde üretime yoğunlaştıklarını ve işletmedeki kaba yem kullanımının arttığını bildirmiştir. Covid-19 salgın döneminin işletmelerde ek yemleme yapma durumu üzerine etkisi incelendiğinde; yetiştiricilerin %60'ı özellikle hayvanlarını meralardan yeterince faydalanamadıkları için işletmelerinde ek yemleme uygulamasının arttığını, %19'u ise bu süreçte yaşadıkları maddi güçlüklerden dolayı ek yemleme uygulamalarının azaldığını bildirmiştir. Ayrıca yem fiyatlarının çok artması ile birlikte alımın güçleştiği bildirilmiştir. Küçükbaş hayvancılık işletmelerinde özellikle bu süreçte hayvanların beslenmesinde kullanılan kaba ve kesif yemlerin temin edilmesinde yaşanan aksaklıklar, ürünlerin fiyat politikalarında meydana gelen hızlı değişimler, dalgalanmalar ve yetiştiricilerin bu süreçte maruz kaldıkları karantina ve kısıtlama süreçlerinden de olumsuz etkilenmiştir. Ek olarak Covid-19 salgını sürecinde hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülmesinde ise genel anlamda olumsuz etkilerin başında; tedavi süreçlerinin zorlaşması, maliyetlerin artması, pazarlamanın dahada zorlaşması, aksaması ve sahada yeterli teknik personele ulaşamaması gelmektedir.

Yetiştiriciler Covid-19 salgın döneminde işletmelerinde öncelikli olarak özellikle hem damızlık hayvan ihtiyaçlarını hem de kendi ihtiyaçları olan hayvansal ürünleri karşılamak için kullandıklarını ve yaşanan süreçte bu durumun onlar için bir avantaj olduğunu belirtmişler ve işletmelerdeki mevcut hayvan sayıları üzerinde yaşanan ekonomik etkilerden kaynaklı artışlar ve azalmalar yaşanmıştır. Yetiştiricilerin bu süreçte işletmelerinde istihdam edebilecekleri bir çoban bulamamanın yanı sıra çoban bulunduran işletmelerde ise mevcut çobanları için barınma problemi yaşadıklarını ve çoban masraflarının da arttığını bildirmiştir. Covid-19 salgın döneminin işletmelerde sağlık koruma uygulamaları üzerine; özellikle genel veterinerlik hizmetleri için maliyetlerin artmasının yanı sıra aşı fiyatlarında yaşanan artışlar ve aşılarda temininde karşılaşılan aksaklıklar nedeni ile olumsuz etkiler meydana gelmiştir.

Covid-19 salgın döneminde karşılaşılan sorunlara bakıldığında ilk sırada pazarlamanın aksaması-alıcıya ulaşamama-kayıt-küpeleme işlemlerinde aksaklıklar gelirken; ikinci sırada teknik personele ulaşmada ve ulaşımında yaşanan aksamalar (Hayvan hareketleri-yem temini) ve üçüncü sırada ise ekonomik belirsizlik-desteklemelerin alınamaması-veterinerlik hizmetlerine ulaşamama gelmektedir. Ayrıca işletmelerde Covid-19 salgın dönemi sonrası destekleme beklentisi olarak yetiştiricilerin %61'i çoban-sağlık sigortası-meraların iyileştirilmesi; %39'u ise sürü büyütme-yem ve damızlık desteği olarak ifade etmiştir.

Sonuç olarak Covid-19 salgını tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de bazı karantinalar, ürün temin etmede yaşanan kısıtlamalar, hayvan hareketlerinde meydana gelen kısıtlamalar, hayvan pazarlarının kapalı olması, aşı temininde yaşanan aksaklıklar, sosyal mesafe, seyahat yasakları ve ürünlerin ithalat-ihracatı üzerindeki kısıtlamalar, birçok işletme ve faaliyetin askıya alınması vb. gibi birçok önlemler almaya mecbur bıraktı. Bu önlemler birçok sektörle doğrudan ve dolaylı bağlantılı olan hayvancılık sektörünü önemli düzeyde etkilemiştir. Son yıllarda küresel düzeyde hızla meydana gelen bu değişimler karşısında artan dünya nüfusunun beslenmesi ve hayvansal kaynaklı gıdaların ulaşılabilir olması ve ülkelerin bu anlamda mevcut kaynakları üzerinde önemle durması gerçeğini bir kez daha gündeme getirmiştir. Ülkemizde küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapıldığı bölgelerde uzun dönemde kültürel bir öneme sahip olmasının yanı sıra ekonomik olarak birçok ailenin ihtiyaçlarını ve tüketimini de karşılamaktadır. Özellikle ülkemizde hemen hemen her bölgede yapılabilen koyun ve keçi yetiştiriciliğinde mevcut karşılaşılan sorunlara ek olarak Covid-19 salgın döneminin getirdiği aksaklıkları da eklenmiştir. Meydana gelen değişimlerin önümüzdeki dönemler de de sonuçlarının devam edeceği düşünüldüğünde bu süreçte küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin iyileştirilebilmesi ve ileriye dönük dikkat çekici, teşvik edici desteklemelerin yapılması gerekmektedir. Özellikle küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan ve yapacak olan çiftçilere sosyal statülerin sağlanması ve elde edilen ürünlerin pazarlanmasında desteklerin verilmesi konularına önem verilmelidir.

Bu çalışmayla Yozgat ilinde yöre halkı için önemli bir geçim kaynağı olan küçükbaş hayvan yetiştiriciliği üzerinde Covid-19 salgın dönemin etkilerinin ortaya konulmasına yönelik bilgilerin toplanması ve sunulması ile çözüm önerilerinin geliştirmesinde sektöre katkı sunacağı düşünülmektedir.

6. KAYNAKLAR

- Akın, Y., Çelen, B., Çelen, M. F., & Karagöz, A. (2020). Tarım ve pandemi: Covid-19 sonrası Türk tarımı nasıl değişmeli. *Ejons International Journal*, 4(16), 904-914.
- Aksoyak, Ş., (2004). *Konya ili Sarayönü ilçesi tarım işletmelerinin ekonomik analizi ve planlaması*. Yüksek lisans tezi. A.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Alkan., M. (2010). Küçükbaş hayvancılığın acı sonu <https://www.ciftlikdergisi.com.tr/kucukbas-hayvanciligin-aci-sonu.html>, (Erişim Tarihi: 26.05.2023.)
- Ateş, G., Nisa, M., Yelboğa, M., & Sayın, C. (2014). *Antalya ilinde kıl keçisi yetiştiriciliğinin mevcut durumu, sorunlar ve çözüm önerileri*, XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 3-5 Eylül 2014, Samsun.
- Aydiner, R., (2018). *Küçük menderes havzası koyunculuk işletmelerinin yapısal özellikleri*. Yüksek lisans tezi. AMÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Bakır G, & Mikail N. (2019). Siirt ilindeki küçükbaş hayvancılık işletmelerinin yapısal durumu. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 50(1), 66-74.
- Bilginturan, S., & Ayhan, V. (2009). Burdur ili damızlık koyun ve keçi yetiştiriciler birliği üyesi koyunculuk işletmelerinin yapısal özellikleri ve sorunları üzerine bir araştırma, *Hayvansal Üretim* 50(1), 1-8, 2009.
- Bingöl, B. A., Türk, A., & Ak, R. (2020). Covid-19 bağlamında tarihteki büyük salgınlar ve ekonomik sonuçları. *Turkish Studies (Elektronik)*.
- Bostancı M, (2006). *Kırıkkale ilinde koyun yetiştiriciliğinin yapısal ve yetiştiricilik özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- Boz İ, Akbay C., Budak DB., & Baş S. (2008). Doğu Akdeniz bölgesinde hayvancılık yapan tarım işletmelerinde yeniliklerin benimsenmesi ve yayılması. Proje No:106O352, Kahramanmaraş.
- Burgui, D. (2020). Coronavirus: How action against hunger is responding to the pandemic. March 13, 2020. <https://www.actionagainsthunger.org/story/coronavirus-how-action-against-hunger-responding-pandemic>. (Erişim Tarihi: 15.04.2023)

- Ceylan, F., & Özkan, B. (2020). Assessing impacts of COVID-19 on agricultural production and food systems in the world and in Turkey. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19(COVID-19 Special Issue), 472-485.
- Çak, B., & Tavalı, Z. (2022). The current situation of goat breeding in Manavgat district and the effects of the Pandemic process (Covid-19 Epidemic). Ahı Evran 2nd international Conference on Scientific Research, Kırşehir, Türkiye, 21 - 23 Ekim 2022, ss.409-410
- Dağıstan, E. (2002). *Orta-güney Anadolu bölgesinde koyunculuk faaliyetlerinin ekonomik analizi*. Doktora tezi. Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Dayan, Y.A. (2006). *Norduz koyunu yetiştiriciliği yapılan kimi işletmelerin yapısal özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi. A.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dellal G., Keskin G., & Dellal İ. (2002). Gap bölgesinde küçükbaş hayvan yetiştiren işletmelerin ekonomik analizi ve hayvansal ürünlerin pazara arzı, Birinci Baskı, Ankara, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Proje Raporu 2002-2, Yayın No: 83, ISBN 975-407-103-9, S. 48-49-50-52-53-63-72.
- Demir, Y., & Tuncer, S. S. (2022). Hakkâri ilindeki küçükbaş hayvancılık işletmelerinin mevcut durumu ve genel sorunları. *Van Veterinary Journal*, 33(3), 97-105.
- Demirhan, S. A., & Şahinler, N. (2022). Küresel salgın ve Türkiye hayvancılığı üzerine etkileri. *Turkish Journal of Agriculture -Food Science and Technology*, 10(sp1): 2691-2695, <https://doi.org/10.24925/turjaf.v10isp1.2691-2695.567>
- Dilek, Ş., & Yavuz, F. (2019). Türkiye tarımına yeniden bakış. <https://setav.org/assets/uploads/2019/04/137R.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.05.2023)
- Direk, M., Öztürk, A., & Boztepe, S. (2000). Konya ilindeki koyunculuk işletmelerinin yapısal özellikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 14(21), 49-58.
- Doğan, Y., & Doğan, S. (2020). Koronavirüs pandemisi ve Türkiye’de bitkisel üretime etkisi. *Artuklu Kaime Uluslararası İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 56-78.
- Erbaş, N., (2016). Tarım sektörünün Yozgat ekonomisindeki yeri ve önemi. I. Uluslararası Bozok Sempozyumu. *Bildiri Kitabı*, 200-2015 Yozgat.
- Ergün, O. F., & Bayram, B. (2021). Türkiye’de hayvancılık sektöründe yaşanan değişimler. *Bahri Dağdaş Hayvancılık Araştırma Dergisi*, 10(2), 158-175.

- Erkuş A., Turan, A., Eliçin, A., Tanrıvermiş, H., Özçelik, A., & Gündoğmuş, E., (1996). Tekirdağ İli Tarım İşletmelerinde İthal ve Kültür Melezi Süt Sığırları İle Üretim Yapan İşletmelerde Süt Sığırcılığı Faaliyetlerinin Karşılaştırmalı Ekonomik Analizi. *Türk Ziraat Yüksek Mühendisleri Birliği ve Vakfı Yayınları. No:14, Ankara*
- FAO, (2019). Food and Agriculture organization. statistics database. Rome, Italy. <https://www.fao.org/publications/home/fao-flagship-publications/the-state-of-food-and-agriculture> (Erişim Tarihi: 05.03.2023)
- FAO, (2020a). Food and Agriculture Organization. Coronavirus disease 2019 (COVID-19): addressing the impacts of COVID-19 in food crises, <http://www.fao.org/3/ca8497en/ca8497en.pdf> (Erişim Tarihi: 12.02.2023)
- FAO, (2020b). Food and Agriculture organization. COVID-19 pandemic–impact on food and agriculture, <http://www.fao.org/2019-ncov/q-and-a/en/>, (Erişim Tarihi: 26.03.2023)
- FAO, (2022). Food and Agriculture organization. <https://www.fao.org/faostat/en/#data> (Erişim Tarihi: 15.04.2023)
- Günaydın G. (2009), “Koyun yetiştiriciliğinin ekonomi politiği” U. Ü. *Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2009, 23(2), 15-32
- Günlü A., & Alaşan H. (2010). “Türkiye’de keçi yetiştiriciliği ve geleceği üzerine bazı hayvancılığının genel durumu." *Veteriner Hekim Dergisi* 79.3 (2008), 51-56.
- Gürer, B., & Ulutaş, Z. (2021). TR71 bölgesinde işletmelerin koyun yetiştiriciliği faaliyetine devam etme olasılığını etkileyen faktörlerin analizi. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 36(1), 63-72.
- Grandin, T. (2021). Methods to prevent future severe animal welfare problems caused by COVID-19 in the pork industry, *Animals*, 11, 830, <https://doi.org/10.3390/ani11030830>
- Hashem, N. M., Gonzalez-Builnes, A., & Rodriguez-Morales, A.J. (2020). Animal welfare and livestock supply chain sustainability under the COVID-19 outbreak: An overview, *Front. Vet. Sci.*, 7, 582528, <https://doi.org/10.3389/fvets.2020.582528>, 2020.
- Harle, K. J., Howden, S. M., Hunt, L. P., & Dunlop, M. (2007). The potential impact of climate change on the Australian wool industry by 2030. *Agricultural Systems*, 93(1-3), 61-89.

- Kara, A., & Kızıloğlu, S. (2012). Erzurum'da meraya dayalı üretim yapan hayvancılık işletmelerinin sosyoekonomik analizi, *Tarım Ekonomisi Dergisi* 2012, 18 (2), 69-78.
- Karagöz, S. (2019). *Konya ili Karapınar ilçesi koyunculuk işletmelerinin yapısal ve yetiştiricilik özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Karagöz, A. (2020). *Salgın dönemlerinde tarım ve istihdamın durumu: Covid-19 örneğinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Kayabaşı, E. T. (2020). Covid-19'un tarımsal üretime etkisi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 38-45.
- Kaymakçı M., & Engindeniz S. (2010). Türkiye'de keçi yetiştiriciliği: Sorunlar ve çözümler. Ulusal Keçicilik Kongresi 24-26 Haziran 2010, *Bildiriler Kitabı s: 1-25 Çanakkale*.
- Kopuzlu, S., & Sezgin, E. (2017). Some Growth Characteristics of Morkaraman, Morkaraman X Akkaraman and Romanov X Morkaraman (F1) Crossbred Lambs Breeding in The Erzurum Pasture. *Yuzuncu Yıl University Journal of Agricultural Sciences*, 27(2), 259-267.
- Malik, Y. S., Sircar, S., Bhat, S., Vinodhkumar, O. R., Tiwari, R., Sah, R., Rabaan, A. A., Rodriguez-Morales, A. J., & Dhama, K. (2020). Emerging coronavirus disease (COVID- 19), a pandemic public health emergency with animal linkages: current status update, Preprints, 2020030343, <https://doi.org/10.20944/preprints202003.0343.v1>, 2020.
- Narin, M. (2021). Covid-19 genel sürecimim tarım sektörü üzerine etkileri. *Nobel Akademik Yayıncılık, Eylül, 2021, ISBN978-625-439-823-0*
- Ögel, H. (2018). *Şırnak ilinde Küçükbaş yetiştiriciliğinin ekonomik yapısı ve sorunları*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Isparta.
- Örnek, H. (2018). *Gaziantep ilinde küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yapısal özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Hatay
- Rodriguez-Morales, A. J., Bonilla-Aldana, D. K., Tiwari, R., Sah, R., Rabaan, A. A., & Dhama, K. (2020). Covid-19, an emerging coronavirus infection: current scenario and recent developments-an overview. *J Pure Appl Microbiol.*, 14, 6150, <https://doi.org/10.22207/JPAM.14.1.02>, 2020.

- Rothan, H. A., & Byrareddy, S. N. (2020). The epidemiology and pathogenesis of coronavirus disease (COVID-19) outbreak. *Journal of autoimmunity*, 109, 102433, <https://doi.org/10.1016/j.jaut.2020.102433>, 2020.
- Seki, İ., & Biler, T. (2016). Büyükbaş hayvan işletmelerine yönelik SWOT analizi: Biga Örneği, *ÇOMÜ Zir. Fak. Derg. (COMU J.Agric. Fac.)* 2016:4(1):51-59
- SPSS, 2016. IBM Corp. Released 2016. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 24.0. Armonk, NY: IBM Corp
- Topcu, Y. (2008). Çiftçilerin tarımsal destekleme politikalarından faydalanma istekliliğinde etkili faktörlerin analizi: Erzurum ili örneği. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2008, 21(2), 2005-212.
- Tiwari, R., Dhama, K., Sharun, K., Mohd. Iqbal Yattoo, Yashpal Singh Malik, Singh, R., Michalak, I., Sah, R., Bonilla- Aldana, D. K., & Rodriguez-Morales, A. J. (2020). COVID-19: Animals, veterinary and zoonotic links, *Vet. Quart.*, 40(1), 169–182, <https://doi.org/10.1080/01652176.2020.1766725>, 2020.
- Tüfekci, H., (2020). Yozgat ili küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yapısal durumu ve geliştirme olanaklarının belirlenmesi. *J. Anim. Prod.*, 61 (2), 91-100.
- Tüfekci H., & Tozlu Çelik H. The Effect of Global Warming on Production and Products Obtained From Sheep and Goats. *Global Climate Change: Agriculture and Food Science Perspective*. Hülya Doğan, Hafize Fidan, Editör, İksad publishing house, Ankara, ss. 237-258, 2022.
- TÜİK. (2023). Türkiye istatistik kurumu hayvancılık istatistikleri. <https://www.tuik.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 10.04.2023)
- Türkan, S. (2017). *Iğdır ili Tuzluca ilçesi küçükbaş hayvancılık işletmelerinin genel yapısı*. Yüksek Lisans Tezi, Iğdır Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Iğdır.
- Ünüvar, F.İ. (2019). *Türkiye’de uygulanan tarım politikalarının dezavantajlı bölgeler açısından değerlendirilmesi: Mersin ili dağ ve ova köyleri*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Bölümü, Doktora Tezi.
- Yamane T, (2001). Temel örnekleme yöntemleri. *Çevirenler: Alptekin Esin, Celal Aydın, M. Akif Bakır, Esen Gürbüzsel. Literatür Yayıncılık, İstanbul*

- Yetişir, R., & Dağ, B., (2009). Konya İlinde küçükbaş hayvan yetiştiriciliği; sorunları ve çözüm önerileri, *Ziraat Fakültesi Yayınları, Konya*.
- Yılmaz, H., & Köknaroğlu, H. (2007). *Avrupa Birliği ortak tarım politikasına uyum sürecinde Türkiye'de izlenen hayvancılık politikalarının değerlendirilmesi*. V. Zootekni Bilim Kongresi, 5-8 Eylül 2007, Van. s.1-11.
- Yıldız, A., & Aygün T. (2021). Van ili merkez ilçede küçükbaş hayvancılık faaliyetleri ve genel sorunlar: II. işletmelerde yetiştirme İşleri. *Hayvan Bilimi ve Ürünleri Dergisi*, 4(1), 37-53.
- Zengin, Y., (2020). *Halk elinde küçükbaş hayvan ıslahı ülkesel projesi kapsamında Ankara ili akkaraman koyun işletmelerinde bakım ve besleme koşullarının belirlenmesine yönelik bir araştırma*. Erciyes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hayvan Besleme ve Besleme Hastalıkları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 101 sy.

EKLER

Ek-1 Anket Soruları

1	Kaç Yaşınızdasınız				
2	Eğitim Durumunuz Nedir	İlkokul:	Ortaokul:	Lise:	Okur – Yazar Değil:
3	Hane Halkı Sayısı Kaçtır				
4	Hayvancılık Yapma Sebebiniz Nedir	Geçime Katkı:	Başka Gelir Yok:	Ahlışkanlık:	
5	İleriye Dönük Hayvancılık Faaliyetlerini Devam Ettirme Durumu	Evet	Hayır	Açıklama	
6	İleriye dönük Hayvancılık Yapma Nedeni Covid-19 Salgın Döneminde Nasıl Etkilendi	Etkilenmedim	Etkilendi – Nasıl Hayvancılık Yapmaya Teşvik Etti Mevcut Şartlar Daha Zorlaştı Ekonomik Olarak Daha Zor (Yem Maliyeti) Pazarlama Daha Zorlaştı Hayvan Hastalıkları Arttı Tedavi Süreçleri Zorlaştı – Maliyet Arttı Teknik Personel Yok		
7	Bu İş kaç yıldır yapıyorsunuz				
8	Üretim Yapma Amacınız Nedir	Kendi İhtiyacı:	Kasaplık:	Kurban İçin:	Damızlık İçin:
9	Üretim Yapma Nedeni Covid-19 Salgın Döneminde Etkilendi mi	Etkilenmedim	Etkilendi	Nasıl	
10	Arazi Sahiplik Durumunuz Nedir	Kendinin:	Kira:	Kendi-Kira:	Devlet Arazisi:
11	Arazi Kullanımı Covid-19 Salgın Döneminde Nasıl Etkilendiniz	Etkilenmedim	Etkilendi	Nasıl	
12	Sürü Büyüklüğünüz Nedir				
13	Sürü Büyüklüğü Covid-19 Salgın Döneminde Nasıl Etkilendiniz	Etkilenmedim	Etkilendi Azaldı Arttı Azaldı ama artırmak istiyor Arttı ama azaltmak istiyor	Nasıl	
14	İşletmedeki Çoban Durumu ve Sayısı Nedir	Aile İş Gücü:	Dışardan:		
15	İşletmeye Çoban Temininde Covid-19 Salgın Döneminde Nasıl Etkilendiniz	Etkilenmedim	Etkilendi – Nasıl Kişi Bulunamıyor Masraflar Arttı Barındırma		
16	Başka Hayvancılık Faaliyetiniz Var mı	Evet: BB Kanatlı	Hayır:		
17	Kayıt Tutuyor musunuz	Evet:	Hayır:		
18	İşletmedeki Hayvan Sayılarınız Nedir	Koyun: İrki: Dişi: Erkek:	Keçi: İrki: Dişi: Erkek:	Büyük Baş Hayvan: İrki: Dişi: Erkek:	
19	İşletmenizin Damızlık Sağlama Şekli Nasıl	Kendi Kaynakları:	Hayvan Pazarı:	Diğer İşletmeler:	Devlet Kurumları:
20	Damızlık Temininde Covid-19 Salgın Döneminde Nasıl Etkilendiniz	Etkilenmedim (Aynı)	Etkilendim - Nasıl		
21	Hayvanlarınızın İlk Defa Damızlıkta Kullanma Yaşı Kaçtır	Koyun: Dişi: Erkek:	Keçi: Dişi: Erkek:		
22	Hayvanlarınızı Ne Kadar Süre Damızlıkta Kullanıyorsunuz	Koyun: Dişi: Erkek:	Keçi: Dişi: Erkek:		
23	Bitkisel Üretim ve Hayvansal Üretimi Bir Arada mı Yapıyorsunuz	Evet:	Hayır:		
24	Bitkisel ve Hayvansal Üretim yapma şekli Covid-19 Salgın Döneminde Nasıl Etkilendi	Etkilenmedim	Etkilendim-Nasıl Artık daha ekonomik bir arada yapıyorum Artık daha masraflı bir arada yapamıyorum Azaldı Arttı Değişmedi		
25	Pandemi Hayvanların Meraya Çıkışını Nasıl Etkiledi	Etkilemedi	Etkiledi Meraya Hayvanlar Çıkarılmadı Belirsizlik Süreçlerinde Kayıplar Yaşandı Rahat Bir şekilde Hayvanlar Çıkarılabildi Aksaklık Çıkmadı Hayvanlar Yeteri Kadar Beslenemedi Diğer		
26	Hayvanlarınızın Besleme Yeri ve Süresi	Mera :	Yayla:	Ağılda:	Açık Tip: Kapalı Tip: Sundurma:

	(Ay) Ne Kadardır									
27	Hayvanlarınızın Besleme Yeri ve Süresi Covid-19 Salgın Döneminden Nasıl Etkilendiniz	Mera :		Yayla:		Ağılda:				
						Açık Tip:		Kapalı Tip:	Sundurma:	
28	Etkilenmedi	Arttı Azaldı		Arttı Azaldı		Arttı Azaldı		Arttı Azaldı	Arttı Azaldı	
29	İşletmede Kullandığınız Kaba Yem Çeşitleri Nelerdir	Saman:		Fig:	Yonca:	Mısır Silajı:	Pancar Posası:	Diğer:		
30	Kaba Yem Kullanımı Covid-19 Salgın Döneminden Nasıl Etkilendiniz	Etkilenmedi		Etkilendi		Nasıl Azaldı Arttı Değişmedi Diğer				
31	İşletmede Kullandığınız Yoğun Yem Çeşitleri Nelerdir	Fabrika Yemi:		Arpa:	Buğday:	Kepek:	Yulaf:	Diğer:		
32	Kesif Yem Kullanımı Covid-19 Salgın Döneminden Nasıl Etkilendiniz	Etkilenmedi		Etkilendi		Nasıl Azaldı Arttı Kendim Üretiyorum Değişmedi Diğer				
33	Ek Yemleme Yapıyor musunuz	Evet: Koç-Teke katımı Doğum Dönemi Yavrular Hepsı					Hayır:			
34	Ek Yemleme Durumu Covid-19 Salgın Döneminden Nasıl Etkilendiniz	Etkilenmedi					Etkilendi-Nasıl Azaldı Arttı Değişmedi			
35	Tuz ve Mineral İlavesi Yapıyor musunuz	Evet: Nasıl:							Hayır:	
36	Kesif Yem Temini Nasıl Yapıyorsunuz	İşletmenin Kendisinden			Yem Fabrikalarından:			Çevre İşletmelerden:		
37	Kaba Yem Teminini Nasıl Yapıyorsunuz	İşletmenin Kendisinden:			Çevre İşletmelerden:			Diğer:		
38	Pandemi Sonrası Kaba ve Kesif Yem Temini Nasıl Etkilendi	Etkilenmedi			Etkilendi Nasıl Açıklanmalı					
39	Süt Sağımı Yapılıyor mu	Evet	Hayır	Covid-19 Salgın Döneminden Nasıl Etkilendiniz Sağım Yapmaya başladım Sağım Yapmayı Bıraktım Sağım Yapmıyorum Değişmedi						
40	Süt Sağım Şekliniz Nasıl	El İle:			Sığır:	Koyun:		Keçi:		
		Sağım Kıyafeti Kullanımı:								
		Sağım Kovası Temizliği:								
		Makine İle:								
		Makine Bakım ve Dezenfeksiyonu Sıklığı:								
41	Sağım Sıklığınız Nedir	Sabah:		Akşam:	Sabah-Akşam:		Diğer:			
		Sığır:								
		Koyun:								
		Keçi:								
42	Tahmini Günlük Süt Veriminiz Ne kadar	Sığır:			Koyun:	Keçi:				
43	Hayvanlarınızın Laktasyon Süresi Ne Kadar									
44	İşletmenizde Doğan Yavruların Sütten Kesim Yaşı Kaçtır	2,5 aylık	4-5 aylık	5-6 aylık	Ayrırmıyor	Diğer: Mutlaka belirtilmeli				
45	Pandemi Dönemi Yavruların Sütten kesim yaşı nasıl etiledi	Değişmedi		Arttı	Azaldı	Diğer				
46	Doğan Yavrulara İlk Hafta Mutlaka Ana Sütü Veriyor musunuz	Her Zaman Veriyorum:			Sütün Durumuna ve Pazar İsteğine Göre Veriyorum:			Diğer:		
47	Sütü Değerlendirme Şekliniz Nasıl	Çiğ:	Peynir:	Yoğurt:	Değerlendirmiyor:			Diğer:		
48	Sütü Değerlendirme Şekliniz Covid-19 Salgın Döneminden Nasıl Etkilendi	Etkilenmedi			Etkilendi	Nasıl				
49	Barnak Kapasitesi Nedir									
50	Barnak Tipi Nedir									
51	Barnanın Yapım Yılı Nedir	1-2	3-4	5-6	7-8	9-10	10-12	12-15	15-20	Diğer Belirtilmeli

52	Ağılın Yapı Malzemesi Nedir	Beton	Tuğla	Kerpiç	Çadır	Diğer Belirtilmeli	
53	Ağılın Zemin Malzemesi Nedir	Toprak	Beton	Diğer Belirtilmeli			
54	Ağılda Havalandırma Bacası Var mı	Var:			Yok:		
55	Gezinti Alanı Var mı	Evet:			Hayır:		
56	Hayvanlarınızın bütün aşılarını Yaptırıyor musunuz	Evet:		Hayır:			
57	Yaptırdığınız Aşılar Nelerdir	Brucella:	Şap:	Koyun-Keçi Vebası :	Çiçek:	Diğer:	
58	Hayvanların Aşılama Durumu Covid-19 Salgın Döneminden Nasıl Etkilendi	Etkilenmedi	Etkilendi	Nasıl Aşılarla Ulaşamıyorum Aşı Fiyatları Arttı Aşı Yapabilecek Personel Yok Güvendiğim-Tercih Ettiğim Marka Yok Değişmedi			
59	Hayvanlarınızı Belirli Dönemlerde Veteriner Hekim Kontrolünden Geçiriyor musunuz	Evet:		Hayır:		Diğer: Deneyimli Personel Yok Ücretler Yüksek	
60	Covid-19 Salgın Döneminden Nasıl Etkilendi (Veteriner Kontrolü için)	Etkilenmedi	Etkilendi	Nasıl Daha Çok Dikkat Ediyorum Dikkat Ediyorum Ancak Personel yok Dikkat Ediyorum Ancak Fiyatlar arttı Değişmedi Diğer			
61	İşletmenizde Aşı Uygulamasını Kim Yapıyor	Kendi:		Veteriner:			
62	İşletmenizde Dezenfeksiyon Uygulaması Yapıyor musunuz	Evet:				Hayır:	
		Dezenfektan Madde:		Kireçleme:			
63	Dezenfeksiyon Uygulamaları Covid-19 Salgın Döneminden Nasıl Etkilendi	Etkilenmedi		Etkilendi Arttı Azaldı		Nasıl	
64	İşletmenizde Görülen Hastalıklar Nelerdir	Pandemi Öncesi Hastalık Yok Dış Parazit İç Parazit Şap Koyun Keçi Vebası Brusella İshaller Belirlenemeyen Diğer		Pandemi Döneminde Değişmedi Değişti Arttı Azaldı			
65	Ürünlerinizin Pazarlamasında Karşılaştığınız Sorunlar Nelerdir	Memnun İstenilen Fiyata Satılmıyor Alıcıya Bağımlı Et Fiyatları Yetersiz Pazar Tutsuz Para Alınmıyor Alıcılar Dışardan Diğer		Pandemi Dönemi ve Sonrası Ürünlerin Pazarlanmasında Karşılaştığınız Sorunlardan Nasıl Etkilendi Değişmedi Değişti Arttı Azaldı			
66	Pandemi sonrası Üretime Katkı Süreci Nasıl Etkilendi	Etkilenmedi Kendisi Eş Çocuklar Çoban Diğer		Etkilendi Kendisi Eş Çocuklar Çoban Diğer			
67	Hayvancılıkta Karşılaştığınız En Büyük Problem Nedir	Pandemi Öncesi Memnun Teşhisi Konulabilen Bilinen Hastalıklar Pazarlama Çoban Yem Fiyatlarındaki Artışlar Belirlenemeyen Hastalıklar Yavru Ölümleri Yavru Atmalar Kurt vb Zararları Küpeleme ve Kayıt Altına Alma Tedavi Masrafları Sosyal Güvence-Sigorta Olmaması Sosyal Bir Statü Sağlayamaması		Pandemi sonrası Hayvancılıkta Karşılaştığınız En Büyük Problem Nedir Değişmedi Değişti Arttı Azaldı			
68	Hayvancılıkta Eksikliğini hissettiğiniz bir konu var mı	Evet: (Açıklama Yazılmalı)				Hayır:	
69	Yenilikleri Takip Ediyor musunuz – Nasıl	Evet: Tarım İl İlçe Müdürlükleri Televizyon İnternet-Sosyal Medya Yetiştiricilik Yapan Kişiler				Hayır:	

70	Hayvancılık Alanında Yapılan Etkinliklere Katılıyor musunuz	Evet:	Bilgim Olmuyor	Hayır:
71	Pandemi Sonrası Hayvancılık Alanında Yapılan Etkinliklere Katılımınız değişti mi	Evet	Evet İse Nasıl Arttı Azaldı	Bilgim Olmuyor
72	Daha Çok Hangi Konularda Etkinlikler Yapılmasını İstersiniz			
73	Tarım ve Orman Bakanlığının Hangi Destekleme Uygulamalarından Faydalanıyorsunuz	Açıklamalı Yazımlı/İslah-Soybis-Sürü Yöneticiliği-Genç Çiftçi-Banka kredi destek	Faydalanıyorum	Memnun Memnun Değil Faydalanmıyorum
74	Pandemi Sonrası Tarım ve Orman Bakanlığından Destekleme Beklentileriniz Neler (Talep- İstek)	Çoban Desteği Yem Desteği Mera Desteği Meraların İyileştirilmesi Damızlık Desteği Sağlık Sigortası Desteği Diğer		
75	Hayvancılıktan Beklentileriniz Nelerdir			
76	Pandemi Sonrası Hayvancılıktan Beklentileriniz Değişti mi	Evet	Evet İse Nasıl	Hayır
77	İşletmenizin Sorunları Nelerdir	Yok Hastalıklar Tedavi Hizmetleri Pazarlama Mera Çoban Küpeleme ve Kayıt	Pandemi Sonrası İşletmenizin Sorunlarında Değişmeler oldu mu	
			Evet Arttı Azaldı	Hayır
78	Pandemi Döneminde Hayvancılık İle İlgili Karşılaşılan Problemler ve Etkileri	Sağlık Hizmetlerine Ulaşamama Kayıt-Küpeleme İşlemlerinde Aksaklıklar Hayvan Hareketlerinin Düzenli Olarak Sağlanamaması Pazarlamanın Aksaması Teknik Personellere Ulaşmada Yaşanan Aksaklıklar Ekonomik Belirsizlik Ulaşımında Yaşanan Aksamalar (Hayvan hareketleri-yem temni) Alıcıya Ulaşamama Desteklemelerin Alınamaması Bilgilendirmelerin Yapılamaması		
79	Pandemi Sürecinde Yaptığımız Hayvancılık Faaliyetinin Önemi Daha Net Anlaşıldı Peki Bu Durum Sizin İçin Bir Fark Oluşturdu mu	Evet	Olumlu İse Neler Olumsuz İse Neler	Hayır